

**VESIENHOIDOLLISTEN TOIMENPITEIDEN
JA
VESIOIKEUDELLISTEN VELVOITTEIDEN
YHTEENSOVITTAMINEN**

Tapausesimerkki: Hausjärven Punkanjoen virtavesikunnostus



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Forssa, Kestävä kehitys

Kevät, 2017

Elina Laine

Kestävän kehityksen koulutusohjelma
Forssa

Tekijä	Elina Laine	Vuosi 2017
Työn nimi	Vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen – Tapausesimerkki: Hausjärven Punkanjoen virtavesikunnostus	
Työn ohjaaja	Tero Ahvenharju, Hämeen ammattikorkeakoulu	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli paneutua Hausjärven Punkanjoen virtavesikunnostusta esimerkkinä käyttäen siihen, miten vanhojen vesioikeudellisten yhtiöiden velvoitteet voidaan sovittaa yhteen nykypäivän vesienhoidollisten toimenpiteiden kanssa. Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena oli luoda pohja toimintamallille vesioikeudellisen yhtiön velvoitealuelle tehtävän vesienhoitoa edistävän vesistökuunnostushankkeen valmisteluun. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen luonnonvarayksikkö.

Opinnäytetyössä tarkastellaan vesienhoidon suunnittelun ja vesioikeudellisten velvoitteiden taustoja. Selvityksen ja toimintamallin laatimista varten tehtiin erilliset kyselytutkimukset kaikille 13 elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle sekä maa- ja metsätalousministeriölle ja ympäristöministeriölle. Lisäksi työn laadinnan aikana haastateltiin Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoita.

Monitavoitteisten vesistökuunnostusten toteuttaminen vaatii entistä huolellisempaa etukäteisvalmistelua ja suunnittelua, jota tehdään yhteistyössä useiden hankkeen osapuolten kesken. Eri osapuolten vastuut ja velvoitteet tulee huomioida työnjaossa, sillä ne vaikuttavat osaltaan myös kunnostustoimenpiteiden luvanvaraisuuteen sekä niiden rahoitus- ja tukimahdollisuuksiin. Myös tarpeellisista kunnostustoimenpiteisiin liittyvistä käytännön seikoista tulee sopia. Toimintamallin avulla pyritään selkeyttämään ja edistämään tätä kokonaisuutta sekä viime kädessä vesistökuunnostusten joustavaa toteutumista.

Avainsanat Vesienhoito, vesistökuunnostus, vesioikeudellinen yhtiö, perkausyhtiö ja vesioikeudellinen velvoite

Sivut 56 sivua, joista liitteitä 14 sivua

Degree Programme in Sustainable Development
Forssa

Author	Elina Laine	Year 2017
Subject	Coordination of Measures of Water Resources with Legal Obligations of Water Rights – Case Study: Punkanjoki in Hausjärvi	
Supervisor	Tero Ahvenharju, Häme University of Applied Sciences	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to search for information, how to take old corporations with a permission of Water legislation into account on the restoration of water bodies today. The aim was to create a basis to an operations model. It will help the preparation of restoration of water bodies, which are under the corporation's right of possessions. The thesis was commissioned by the Centre for Economic Development, Transport and the Environment in Häme, the Environment and Natural Resources department.

The thesis includes inspection of the management of water bodies and the background of the old corporations with permissions. The methods used were separate questionnaire studies for ELY Centres, Ministry of Agriculture and Forestry and Ministry of the Environment. An interview with the specialists of the Regional State Administrative Agencies in Southern Finland provided valuable additional information on the research. The results were used to create the operations model.

According to the results of the research, the multi-purpose restoration of water bodies requires more careful planning, which is carried out in cooperation with all the project partners. Also the licensing requirement of rehabilitation measures and a possibility to financing should be taken into consideration. The operations model aims to clarify and promote the flexibility of restorations of water bodies.

Keywords Water resources management, restoration of water bodies

Pages 56 pages including appendices 14 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VESIENHOIDON SUUNNITTELU.....	2
2.1	Vesienhoitosuunnitelmat.....	3
2.2	Toimenpideohjelmat.....	5
3	VESIOIKEUDELLISET VELVOITTEET.....	8
3.1	Vesirakentamisen ja maankuivatuksen historiasta.....	9
3.2	Vesioikeudellisten yhtiöiden rooli vesistöjen muokkaajina.....	10
4	VESISTÖKUNNOSTUKSEN KESKEISET INTRESSI- JA SIDOSRYHMÄT JA RAHOITUSMAHDOLLISUUDET	12
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	15
6	AINEISTO JA MENETELMÄT	16
6.1	Kyselyt	16
6.1.1	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset	17
6.1.2	Ympäristöministeriö- ja maa- ja metsätalousministeriö	18
6.2	Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden haastattelu	19
6.3	Aineiston käsittely ja analysointi.....	21
7	TULOKSET	23
7.1	Kyselyn tulokset	23
7.1.1	Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten vastaukset.....	23
7.1.2	Ministeriöiden vastaukset	27
7.2	Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden haastattelun tulokset....	28
8	TOIMINTAMALLI	30
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
10	POHDINTA.....	35
	LÄHTEET	38

Liitteet

- Liite 1 Kyselypohja YM, MMM, ELY
Liite 2 ELY-keskuksille suunnatun kyselytutkimuksen yhteenveto

Työn keskeiset käsitteet

Aluehallintovirasto, AVI

Valtion virasto, joka toimii Manner-Suomessa seitsemällä toimialueella hoitaen lainsäädännön asettamia ohjaus-, toimeenpano- ja valvontatehtäviä (Laki aluehallintovirastoista 896/2009 1. luku 2 §). Virasto toimii muun muassa ympäristölupaviranomaisena vesilain ja ympäristönsuojelulain mukaisissa lupa-, korvaus- ja muissa päätösasioissa (Hollo 2014, 36).

Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus, ELY-keskus

Valtion alueellisista toimeenpano- ja kehittämistehtävistä vastaava taho, joka 15 toimialueellaan hoitaa valtionhallinnon tehtäviä kolmelta vastuualueelta (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013). ELY-keskukset toimivat alueellaan muun muassa vesilain 587/2011 ja ympäristönsuojelulain 527/2014 alaan kuuluvissa asioissa edistämistehtävissä sekä valtion valvontaviranomaisena.

Maa- ja metsätalousministeriö, MMM

Suomen valtioneuvoston alaisuudessa toimiva ministeriö, joka johtaa uusiutuvien luonnonvarojen käytön politiikkaa ja osallistuu lainsäädäntötyöhön (Maa- ja metsätalousministeriö n.d. b). Ohjaavat ympäristöministeriön kanssa ylimpinä viranomaisina valtakunnallista vesienhoitoa (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004 4 §).

Perkaus (vesialueen)

Vesialueen pohjan ja/tai reunojen kaivaminen, jonka tarkoituksena on usein veden syvyyden lisääminen, virtaaman parantaminen ja liiallisen kasvillisuuden poistaminen. Suoritetaan ruoppauksen tapaan yleisimmin kaivinkoneella. (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2016.) Vesioikeudellisen yhtiön, perkausyhtiön tekemä perkauslupansa ja -suunnitelmansa mukainen toimenpide ei vaadi aluehallintoviraston myöntämää vesilain mukaista lupaa.

Toimenpideohjelma

”Toimenpideohjelma laaditaan vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi ottaen huomioon tehdyt selvitykset vesien ominaispiirteistä ja ihmisen aiheuttamista vaikutuksista vesiin sekä vedenkäytön taloudelliset selvitykset. Toimenpideohjelma voi koostua yhtä tai useampaa vesistöaluetta koskevasta ohjelmasta. Toimenpideohjelma käsitellään vesienhoitosuunnitelman osana.” (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004 3. luku 12 §).

Toimintamalli

Toimintamalli on yksinkertaistettu mukaelma, mallinnus jostakin käytännön toiminnasta tai prosessista. Se pyrkii esittämään toiminnan osatekijät

ja niiden suhteen toisiinsa selkeästi ja helposti omaksuttavassa muodossa. (Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen kuntaliitto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017.)

Vesienhoito

Toiminta, jonka avulla pintavesien ekologista ja kemiallista tilaa sekä pohjavesien kemiallista laatua sekä määrää ylläpidetään ja pyritään parantamaan suunnitelmallisesti. Perustuu Euroopan unionin vesipolitiikan puitte-direktiivin (2000/60/EY) sekä kansallisen lain vesien- ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004) sekä sitä tarkentaviin asetuksiin. (Aaltonen 2010, 5.)

Vesienhoitoavustus

ELY-keskuksen myöntämä harkinnanvarainen avustus, jota voidaan myöntää muun muassa vesienhoidon tavoitteiden toteuttamista edistävälle kunnostushankkeelle.

Vesienhoitosuunnitelma

ELY-keskusten laatimista toimenpideohjelmista koottu koko vesienhoito- aluetta koskeva suunnitelma. Sisältää tiedot alueen vesistöistä, niihin vaikuttavasta kuormituksesta, vesistöjen ekologisesta tilasta, vesienhoidon tavoitteista sekä tarvittavista vesienhoitotoimenpiteistä ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi.

Vesilaki, VL 587/2011

Keskeisin vesien käyttöä ohjaava lainsäädäntö.

Vesioikeudellinen velvoite

Velvoite tai sitoumus, joka perustuu vanhan vesilain (vuodelta 1962) tai sitä edeltävien lakien tai muun viranomaispäätöksen perusteella myönnettyyn lupaan kohdistaa tiettyjä toimenpiteitä vesistöön. Luvan saanti on sisältänyt veloitteen esimerkiksi uoman auki- ja kunnossapidosta. Veloitteisiin ei sisälly pääsääntöisesti vesienhoidollisten toimenpiteiden edistäminen. Luvan haltija, joka vastaa veloitteesta on vesioikeudellinen yhtiö.

Vesioikeudellinen yhtiö

Yhtiö, jolla on vanhan vuoden 1962 vesilain tai sitä edeltävien lakien tai muun viranomaispäätöksen perusteella myönnetty lupa kohdistaa tiettyjä toimenpiteitä vesistöön. Luvan haltijana se vastaa vesioikeudellisista velvoitteistaan. Osakkuus yhtiössä on sidottu kiinteistöön, sen saamaan hyötyalaan maankuivatuksen ansiosta. Yhtiöiden nimityksiä ovat perkausyhtiö, järjestely-yhtiö, säännöstely-yhtiö ja ojitusyhtiö.

Ympäristöministeriö, YM

Suomen valtioneuvoston alaisuudessa toimiva ministeriö, joka valmistelee muun muassa yhdyskuntia, rakennettua ympäristöä, ympäristönsuojelua ja luonnon monimuotoisuutta koskevia asioita eduskunnan käsittelyyn (Ympäristöministeriö 2017). Ohjaavat maa- ja metsätalousministeriön kanssa ylimpinä viranomaisina valtakunnallista vesienhoitoa (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004 4 §).

1 JOHDANTO

Ihminen on osannut hyödyntää vesistöjä jo vuosituhansien ajan. Vesistöt toimivat pitkään tärkeimpinä kulkureitteinä Suomessa ennen rauta- ja maantieverkoston rakentamista. Ne mahdollistivat tervan ja puun kuljettamisen ulkomaille asti. Koskien vesivoimaa hyödynnettiin myllyissä ja sahoissa. Näin laajamittainen vesistöjen hyödyntäminen edellytti erityisesti virtavesien, jokien ja koskien luontaisten ominaisuuksien muokkaamista. Uomia syvennettiin, levennettiin ja niiden mutkaisia osuuksia oikaistiin. Uomien perkauksella on edelleen erityisen suuri merkitys myös maanviljelykselle Suomen olosuhteissa. Perkauksella on parannettu maankuivatusolosuhteita ja saatu kuivattua lisää pelto- ja niittymaata maataloudelle. (Harjula, Jormola, Mcwhirr & Siikamäki 2004, 127–129.) Vesistöiden järjestämiseksi perustettiin entisaikoina erilaisia yhtiöitä: perkaus-, järjestelysäännöstely- ja ojitusyhtiöitä. Nykyisin nämä yhtiöt ovat merkittäviä osapuolia myös vesistökunnostuksissa.

Vuoden 2016 lopulla Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukseen toimitetun Hausjärven Punkanjoen kunnostussuunnittelua koskevan avustushakemuksen yhteydessä havaittiin tarve selvittää yksityiskohtaisemmin vesioikeudellisten yhtiöiden vaikutusta vesistökunnostusten valmisteluun ja toteuttamiseen. Miten nykypäivän vesienhoidollisten tavoitteiden edistäminen tulisi sovittaa yhteen vanhojen vesioikeudellisten velvoitteiden kanssa. Voiko ulkopuolinen toimija, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys suunnitella ja toteuttaa vesistökunnostushankkeen kohteessa, joka kuuluu osin tai kokonaisuudessaan yhden tai useamman vesioikeudellisen yhtiön velvoitealueeseen.

Kunnostushankkeiden intressi- ja sidosryhmien sopimus- ja lakiperusteiset vastuunjaot ja velvoitteet vaikuttavat osaltaan myös kunnostustoimenpiteiden luvanvaraisuuteen sekä niiden rahoitusmahdollisuuksiin. Käytännön kunnostustoimenpiteiden valmistelua ja toteutusta hankaloittaa lisäksi myös se, että usein vesioikeudelliset yhtiöt ovat niin sanotusti uinuvia eli niiden toiminta on lakannut.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli Hausjärven Punkanjoen virtavesikunnostusta esimerkkinä hyödyntäen paneutua edellä mainittuun tutkimusongelmaan ja pyrkiä löytämään ne keinot, joilla monitavoitteisten vesistökunnostusten etenemistä voitaisiin sujuvoittaa. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Hämeen ELY-keskuksen luonnonvarayksikkö.

2 VESIENHOIDON SUUNNITTELU

Vesienhoito ja sen suunnittelu pohjautuvat vuonna 2000 voimaan astuneeseen Euroopan unionin direktiiviin (2000/60/EY) Euroopan yhteisön vesipolitiikan suuntaviivoista (Hiitiö, Horppila, Hulkko, Leino, Mäkelä, Siiro & Tasanko 2015, 6). Direktiiviä kutsutaan yleisesti myös vesipolitiikan puitedirektiiviksi tai vesipuitedirektiiviksi. Sen keskeisenä tavoitteena on pysäyttää EU:n alueella sijaitsevien vesimuodostumien tilan heikentyminen ja saattaa ne vähintään hyvään ekologiseen ja kemialliseen tilaan vuoteen 2015 mennessä. Jos tavoitetta ei ollut lähtökohtaisesti mahdollista saavuttaa tai siinä ei onnistuttu vuoteen 2015 mennessä, on vesienhoitosuunnitelmassa tavoiteaikaa ollut mahdollista pidentää vuoteen 2021 tai 2027 tiettyin ehdoin (Bonde, Haldin, Koivisto, Mäensivu, Mäkinen & Teppo 2015, 217). Toisaalta myös hyväksi tai erinomaisiksi luokiteltujen vesien tila ei saisi heiketä. Nämä tavoitteet koskevat myös pohjavesiä. Tämä merkitsee suojelu- ja ennallistamistoimien toteuttamista sekä seurantaa niiden vaikutuksista. Direktiivin tarkoituksena on myös kehittää kestävää vedenkäyttöä yhteiskunnan eri tasoilla. (Euroopan unioni 2015.)

Vesipuitedirektiivi toimii lähtökohtana Euroopan yhteisön jäsenmaiden kansalliselle lainsäädännölle. Sen mukaan jäsenmaan on nimettävä vastuulliset valtion viranomaiset, jotka tyypittelevät ja luokittelevat kansallisen alueensa pinta- ja pohjavedet sekä seuraavat niiden tilaa. Tämä edellyttää vesistöalueiden ominaispiirteiden analysointia, mukaan lukien ihmistoiminnan vaikutusten sekä vedenkäytön taloudellista arviointia. Viranomaisten tulee myös laatia ja panna toimeen määriteltyjen vesienhoitoalueidensa hoitosuunnitelmat direktiivin tavoitteiden saavuttamiseksi. Hoitosuunnitelmien laatimisessa on kuultava kansalaisia ja viranomais-tieto on saatettava julkiseksi. Erytishuomiota vaativat suojelualueet, kuten talousveden tuotantoalueet on rekisteröitävä. (Euroopan unioni 2015.) Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004) toteuttaa Suomessa EU:n vesipuitedirektiivin tavoitteita. Sitä tarkentavat valtioneuvoston asetukset vesienhoitoalueista 1303/2004 sekä vesienhoidon järjestämisestä 1040/2006. (Hulkko 2017a.) Merenhoidolle on asetettu vastaavat tavoitteet: meren tarjoamien aineellisten ja aineettomien ekosysteemipalvelujen kestävään käyttöön on pyrittävä (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004 1 §).

Vesienhoitoa tuetaan myös erilaisten strategioiden ja ohjelmien avulla. Niistä keskeisimpiä ovat Suomen merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelma 2016–2021, vesien kunnostusstrategia, vesitalousstrategia 2011–2020 sekä kansallinen kalatiestrategia vuodelta 2012. Vesien kunnostusstrategian mukaan on tärkeää kehittää yhteistyömalleja muun muassa vesialueen omistajien, hyödynsaajien ja haitan aiheuttajien kesken, sillä valtion rooli kunnostushankkeiden toteuttajana tulee edelleen jatkossa pienemään. Tämä vaikuttaa myös siihen, että hankkeiden rahoitus pohjaa

tulisi laajentaa. Strategia painottaa myös kustannustehokkuuden periaatetta kunnostusmenetelmien ja toimintatapojen valinnassa. (Bonde ym. 2015, 14–15.)

2.1 Vesienhoitosuunnitelmat

Käytännössä kansallista vesienhoitoa suunnitellaan ja toteutetaan vesienhoitosuunnitelmien ja alueellisten toimenpideohjelmien pohjalta. Ne ja ennen kaikkea toimenpideohjelmat määrittelevät ne vesistöt, joihin olisi perusteltua kohdistaa kunnostustoimia. Manner-Suomi on jaettu seitsemään vesienhoitoalueeseen, joiden lisäksi Ahvenanmaa luokitellaan omaksi alueekseen (kuva 1.) Aluejako perustuu vesistöjen valuma-alueisiin ja näin ollen vesienhoitoalue muodostuu yhdestä tai useammasta vesistöalueesta. Kullekin vesienhoitoalueelle laaditaan vesienhoitosuunnitelma, jonne kootaan ajantasaisin tieto alueen pinta- ja pohjavesien tilasta sekä tarvittavista toimista niiden tilan parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Myös hyvässä tilassa oleviin vesiin tulee kiinnittää huomiota ja toimenpiteitä. Vesienhoito ei ole pelkästään viranomaisten tehtävä, vaan kaikkien vesienkäyttäjien toivotaan osallistuvan siihen. ELY-keskukset osallistuvat vesienhoidon suunnitteluun sekä toimenpiteiden toteuttamiseen toimialueellaan yhteistyössä muiden vesienkäyttäjien kanssa. (Hulkko 2017a.)



Kuva 1. Vesienhoitoalueet (Suomen ympäristökeskus 2017).

Vesienhoidon suunnittelu noudattaa kuuden vuoden sykliä. Ensimmäiset vesienhoitosuunnitelmat olivat voimassa vuodesta 2009 vuoteen 2015. Ensimmäisten vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanoa ja toteutuksen seurantaan tarkennettiin vesienhoitoalueittain laadituissa toteutusohjelmissa. Taustalla oli valtioneuvoston periaatepäätös ”Vesienhoidon toteutusohjelma 2010–2015”. Ohjelmiin kirjattiin vastuutahot, ohjauskeinot, eri yhteiskunnan sektorien toimet ja aikataulut ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi. Kuluva 2. vesienhoidon suunnittelukausi käsittää ajanjakson vuodesta 2016 vuoteen 2021. 2. hoitosuunnitelmia laadittaessa tarkasteltiin ensimmäisiin suunnitelmiin kirjattujen toimenpide-ehdotusten toteutumista, arvioitiin uudelleen vesien tila sekä niihin kohdistuvat paineet. (Bonde ym. 2015, 5, 14, 118, 130–131.) Myös lainsäädännössä tapahtuneet muutokset, kuten meristrategiadirektiivin (2008/56/EY), MSD:n ja tulvariskien hallinta direktiivin (2007/60/EY) toimeenpano kansallisessa lainsäädännössä tuli ottaa huomioon 2. kauden vesienhoitosuunnitelmia laadittaessa (Hulkko 2017a). Myös luontodirektiivi (92/43/ETY) ja lintudirektiivi (2009/147/EC) on huomioitava nykyisin vesienhoidossa (Hiitiö ym. 2015, 6).

Vesienhoitosuunnitelma sisältää muun muassa

- kuvauksen sekä pintavesien ekologisesta ja kemiallisesta tilasta että
- pohjavesien kemiallisesta ja määrällisestä tilasta,
- niiden ympäristötavoitteet (hyvä, saavutettavissa oleva ekologinen tila),
- sektorikohtaiset toimenpiteet hyvän tilan saavuttamiseksi ja sen ylläpitämiseksi,
- arvion tavoitteiden saavuttamiseksi ja arvio niiden vaikuttavuudesta sekä
- vesienhoidon kustannusjaottelun.

(Hulkko 2017a.)

Arviot vesienhoitoalueen vesimuodostumien ekologisesta ja kemiallisesta tilasta perustuvat niiden seurannasta saatavaan tietoon. Niiden perusteella arvioidaan tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuutta sekä saadaan peruste sille, millaisia toimenpiteitä vesistöön olisi syytä kohdistaa. Valtakunnallinen vesienhoidon seurantajärjestelmä on ollut toiminnassa vuodesta 2011. Seuranta tekevät sekä viranomaiset että toimenharjoittajat ja se voi olla luonteeltaan esimerkiksi jatkuvaa perusseuranta, vahinko- tai häiriötilanteesta johtuvaa tai laajempaan selvitystarpeeseen perustuvaa tarkinnallista seuranta. (Bonde ym. 2015, 82, 84).

Tätä työtä varten perehdyttiin Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen (VHA3) hoitosuunnitelmaan, sillä se on toinen vesienhoitoalue, johon Hämeen ELY-keskuksen toimialue kuuluu. Päijät-Hämeen alue kuuluu Kymijoen-Suomenlahden vesienhoitoalueeseen (VHA2). Hämeen ELY-keskuksen toimialueella kahden vesienhoitoalueen toimenpi-

teet on koottu yhteen toimenpideohjelmaan. (Hulkko 2017a.) Rehevöityminen on ongelma Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueella, jota kutsutaan myös läntiseksi vesienhoitoalueeksi. Ongelma koskee pintavesiä, joiden tilaa erityisesti hajakuormitus heikentää. Keinoja sen hallintaan vesienhoitosuunnitelma antaa sektorikohtaisesti, muun muassa peltoviljelyn ja haja-asutusalueiden vesistökuormituksen vähentämiseksi. (Bonde ym. 2015, 2–3.)

Vesienhoitosuunnitelmat laaditaan ja toteutetaan laajassa sidosryhmäyhteistyössä, sillä yhteiskunnan eri sektoreiden työpanos ministeriöistä lähtien on edellytyksenä tavoitteisiin pääsemisessä. Valtion ja kuntien viranomaisten tulee ottaa huomioon valtioneuvoston hyväksymät vesienhoitosuunnitelmat toiminnassaan siten kuin se on soveltuvin osin mahdollista. Vesienhoitosuunnitelma tulee huomioida, jos niin tarpeelliseksi katsotaan, ympäristönsuojelulakiin (527/2014) ja vesilakiin (587/2011) perustuvien lupien lupamenettelyissä. Suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet eivät suoraan velvoita toiminnanharjoittajia, mutta niiden edellä mainittujen lupien mahdollisiin vesistöjen tarkkailumääräyksiin suunnitelmien sisällöllä saattaa olla vaikutusta. Tarkkailutuloksia hyödynnetään vesienhoidon seurannassa. (Bonde ym. 2015, 7.) Suunnittelun etuna on ennen kaikkea se, että eri tahojen tuottama tieto saadaan koottua yhteen ja sitä saadaan hyödynnettyä vesien tilan parantamisessa ja ylläpitämisessä.

2.2 Toimenpideohjelmat

Pinta- ja pohjavesien ekologisen ja kemiallisen tilan parantamiseksi ja vähintään hyvän tilan ylläpitämiseksi tarvittavien toimenpiteiden kohdentaminen ja niiden vaikutukset esitellään toimenpideohjelmissa. Niiden yhteenvedot ovat osa vesienhoitoalueiden hoitosuunnitelmia. Toimenpideohjelma kattaa siis hyvää huonommassa tilassa olevat vedet, joihin olisi syytä kohdistaa toimenpiteitä. ELY-keskukset vastaavat vesienhoidon toimenpideohjelmien laadinnasta omilla toimialueillaan. Voimassa oleva suunnittelukausi kattaa vuodet 2016–2021. (Hulkko 2017a.)

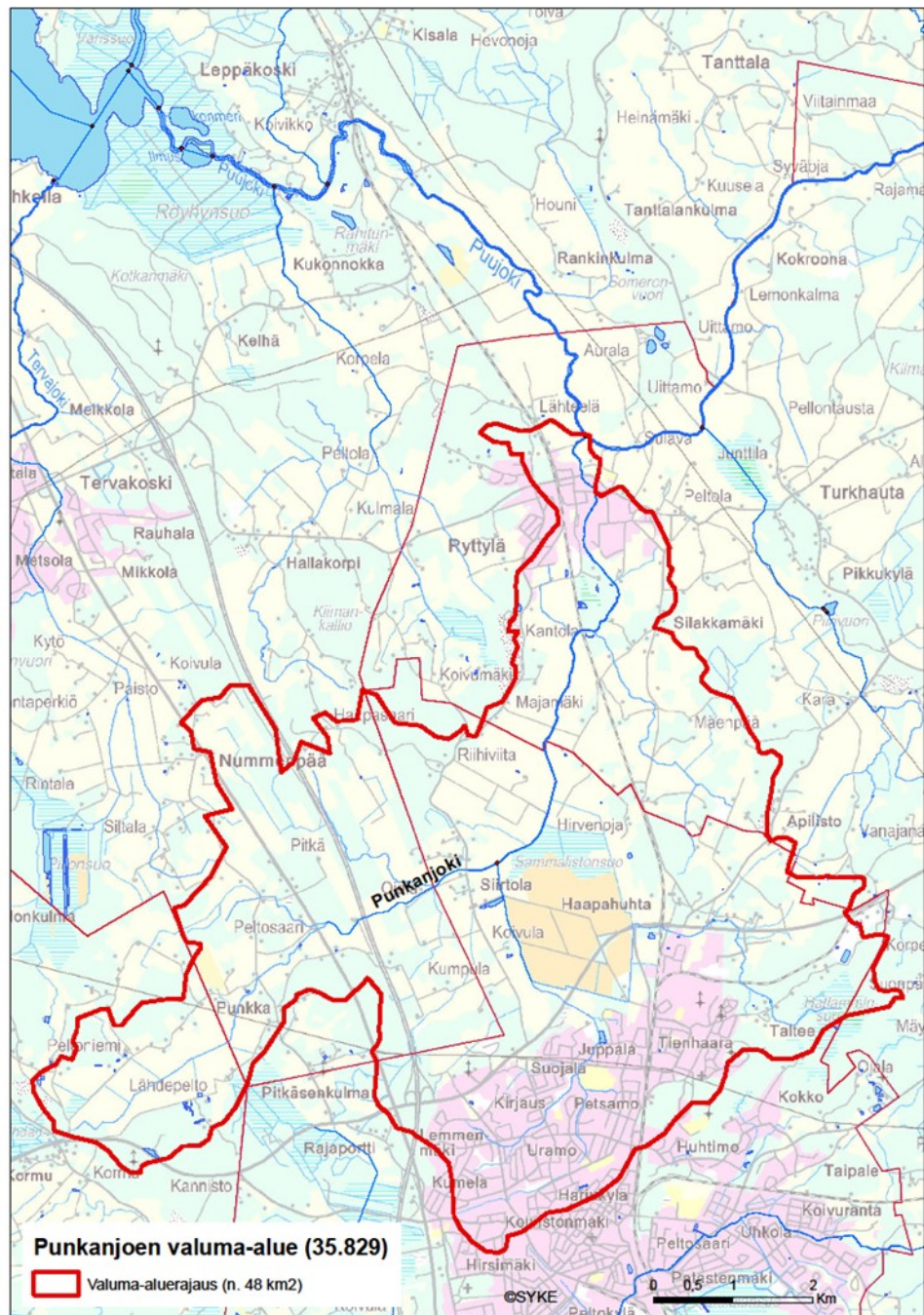
Vesienhoitosuunnitelmien tapaan myös toimenpideohjelmien tulee huomioida vesienhoidossa tapahtuneet muutokset, kuten lainsäädännön päivitykset sekä muut toimintaympäristön muutokset. Verrattuna ensimmäiseen toimenpideohjelmaan vuosina 2010–2015, nykyisissä ohjelmissa ilmastomuutoksen vaikutukset, haitallisten ja vaarallisten aineiden esiintyminen vesiympäristössä sekä taloudelliset seikat tuli ottaa entistä enemmän huomioon. Tarkasteltujen vesimuodostumien määrä kasvoi myös järjestyksessään 2. toimenpideohjelmissa. (Hiitiö ym. 2015, 7–8.)

Toimenpideohjelma noudattaa samaa runkoa kuin vesienhoitosuunnitelma. Raportin alussa esitellään alueen vesien ominaispiirteet, nykytila sekä arvioidaan tulevia muutoksia niin ihmistoiminnan vaikutuksesta kuin luonnon omasta kiertokulusta johtuen. VHS:n eli vesienhoitosuunnitelman mukaisesti ohjelmassa tulee esittää vesien tyyppi- ja tilaluokitus, arvioida

niihin kohdistuvaa kuormitusta ja muuta niiden tilaa muuttavaa toimintaa ja näillä perusteilla asettaa tilatavoitteet ja parantamistarpeet. Sektorikohtaisesti toimenpideohjelmissa tarkastellaan edellisen vesienhoitokauden toimenpiteiden toteutumista, annetaan uusia toimenpide-ehdotuksia sekä ohjauskeinoja niiden tukemiseen. Toimenpideohjelmissa (ja vesienhoitosuunnitelmissa) tarkasteltavia sektoreita ovat muun muassa maa- ja metsätalous, yhdyskunnat, haja-asutus, säännöstely ja vedenotto. Pinta- ja pohjavesiä tarkastellaan samalla periaatteella. (Hiitiö ym. 2015.)

Vaikka Hämeen ELY-keskuksen toimialue kuuluu kahteen vesienhoitoalueeseen, on alueen toimenpideohjelma kuitenkin koottu yksiin kansiin. Tässä työssä tarkasteltiin Hämeen vesienhoidon toimenpideohjelmaa vuosille 2016–2021. Kyseessä on järjestyksessään toinen alueelle laadittu toimenpideohjelma. Ensimmäisellä suunnittelukaudella toteutettuja toimenpiteitä tarkasteltiin vuonna 2012. Toimenpiteiden määrän katsottiin vaihtelevan suuresti sektoreittain, esimerkiksi maatalouden osalta tavoiteaika-aulua ei oltu saavutettu. Toimenpideohjelmassa esitetään sektoreittain arvio toimenpiteiden toteutumisesta. Rahoituksen puute katsottiin yleisimmäksi syyksi siihen, ettei vesienhoitotoimenpiteitä oltu pystytty toteuttamaan. Myös eri toimenpiteiden määrässä esiintyi suurta vaihtelevuutta. Toimenpideohjelmien toteuttamisen vaikutuksista laadittu ympäristöselostus sisältyy vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmaan (Hiitiö ym. 2015, 9, 148.)

Työn tapausesimerkkinä toimivan Hausjärven Punkanjoen latvat lähtevät Riihimäen kaupungin ja Janakkalan kunnan puolelta, joiden kautta se laskee Puujokeen Hausjärven Ryttylän kylän kohdalla (kuva 2. s. 7). Puujoki virtaa Vettenjakamon ja Hiidenjoen kautta Vanajaveden Miemalanselkään. Yhdeksän kilometrin mittaisen Punkanjoen ekologinen tila on tyydyttävä, minkä lisäksi kuormitusselvityksissä sen on todettu olevan yksi Puujoen suurimmista yksittäisistä ravinne- ja kiintoainekuormituslähteistä. Punkanjoen valuma-alue on maatalousvaltaista, mikä näkyy hajakuormituksena. (Hämeen elinkeino-, liikenne- ympäristökeskus, luonnonvarayksikkö 2015, Vanajavesikeskus 2016.)



Kuva 2. Punkanjoen valuma-aluekartta, Hausjärvi-Riihimäki-Janakkala (Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, luonnonvaraysikkö 2015).

Näkyvin ongelma Punkanjoella on sen umpeenkasvu, jota on aiheuttanut sekä sedimenttilietteen kertyminen joen pohjaan, että rannoille levinnyt laaja isosorsimokasvusto (kuva 3.) (Vanajavesikeskus 2016). Myös joen penkat kärsivät eroosiosta ja lisäävät näin sortuessaan umpeenkasvua. Hämeen vesienhoidon toimenpideohjelmaan vuosille 2016–2021 on kirjattu kunnostustoimenpide-ehdotuksia vesistökohteittain ja Punkanjoen kohdalla on katsottu tärkeäksi sen rantojen eroosiosuojauksen parantaminen. (Hiitiö ym. 2015, 135.) Myös maa- ja metsätalouden sekä haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen vähentämiseksi on esitetty toimenpiteitä (Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, luonnonvarayksikkö 2015).



Kuva 3. Punkanjoen isosorsimokasvustoa (Hulkko 2017b).

3 VESIOIKEUDELLISET VELVOITTEET

Vesistöjen käyttöä on ryhdytty valvomaan Suomessa jo varhain. Kattavampia säännöksiä vesistöjen ja veden käytöstä on kirjattu ensimmäisen kerran jo 1730-luvulla Ruotsin suurvallan aikana. (Manni 2003.) 1860-luvulla annettiin ensimmäisiä säädöksiä vesijättömaan kuivattamisen sekä vesistön laskemisen luvanvaraisuudesta (Paavolainen 1989, 40). Vesilainsäädäntö päivittyi seuraavan kerran vuonna 1903, jolloin Keisarillisen Suomen Senaatti julkaisi vesioikeuslain. Vuonna 1962 vesioikeuslaki kumottiin ja uusi laki nimettiin vesilaksi. Se oli pitkään ainut säädös, johon sisältyi ympäristönsuojelullinen näkökulma. Nykyinen vesilaki 587/2011, joka astui voimaan vuonna 2012, edistää ympäristönäkökohtia huomioonottavaa vesienkäyttöä. Vesien suojeleminen on eriytetty ympäristönsuojelulakiin 527/2014. (Hollo 2014, 3.)

Lupia, oikeuksia ja sitä myöten kunnossapitovelvoitteita vesistöön ovat myöntäneet useat viranomaiset, kuten Venäjän vallan aikana läänien kuvernöörit ja 1900-luvun alkupuolella vesistötoimikunnat. Vesioikeudet toimivat vesilain mukaisina lupaviranomaisina sekä niihin liittyvien riita- ja rikosasioiden tuomioistuimena vuodesta 1962 vuoteen 2000, jonka jälkeen vesilupien viranomaistehtävät keskitettiin ympäristölupavirastoihin. Nykyiset aluehallintovirastot, AVIt toimivat voimassa olevien vesilain ja ympäristönsuojelulain lupaviranomaisina. (Hollo 2014, 9–12.) Seuraavissa alaluvuissa käsitellään lyhyesti vesistöiden historiaa sekä niihin liittyneitä vesioikeudellisia yhtiöitä.

3.1 Vesirakentamisen ja maankuivatuksen historiasta

Valtion toimesta suoritettiin aina 1900-luvun loppupuolelle asti laajojakin yleishyödyllisiksi katsottuja vesirakentamistöitä (Manni 2003). Ensimmäinen jokien perkauksia organisoiva keskusvirasto oli Kuninkaallinen Suomen Koskenperkausjohtokunta, joka perustettiin Ruotsin vallan ajan lopulla vuonna 1799. Se myös neuvoi ja järjesti työvoimaa yksityisellä rahoituksella tehtyihin uomien perkauksiin ja maankuivatustöihin. (Kansallisarkisto 2015.) Suomen siirryttyä Venäjän autonomiseksi suurruhtinaskunnaksi koskenperkausjohtokunta keskittyi maan tärkeimpien vesikulkuväylien parannus- ja ylläpitotöihin. Organisaatiomuutoksia tapahtui, kun teollistuminen käynnistyi valtion rakennuttaessa rautatietä ja muun muassa Saimaan kanavaa. Itsenäistymisen jälkeen vuonna 1925 tie- ja vesirakennushallitus otti hoitaakseen näitä valtiolle katsottuja tehtäviä. (Kansallisarkisto 2015.) Erillistä vesihallintoa, joka huolehtisi vesien eri käyttömuotojen kokonaissuunnittelusta, valmisteltiin pitkään ja vuonna 1970 perustettiin vesihallitus. Sittemmin tie- ja vesirakennuslaitokseksi nimetty laitos vastasi valtion vesiteistä ja vesiliikennehankkeista. (Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus 2014.)

Maatalouden peruskuivatusta edistettiin myös valtion toimesta. 1800-luvun puolivälissä lääninagronomit johtivat pienemmän kokoluokan peruskuivatushankkeita. Vuosisadan lopulla muutaman maanviljelysinöörin aloittama peruskuivatuksen kehittämistyö laajeni vähitellen ja 1940- ja 1950-luvulla maataloushallitukseksi kutsuttu organisaatio maanviljelysinööripiireineen toimeenpani suuren osan peruskuivatusta edistävästä jokien perkauksista. Maataloushallituksen tehtävät siirtyivät vuonna 1970 samana vuonna perustetulle vesihallitukselle. (Manni 2003.) Alkutuotannon koneellistuminen laski kaivuukustannuksia ja kuumimmillaan perkausinto oli sotien jälkeen ja kesti aina 1970-luvulle asti (Harjula ym. 2004, 129). Valtion toimesta vesiväyliä parannettiin myös puutavaran uiton edistämiseksi ja koskien vesivoiman valjastamiseksi energiantuotantoon (Manni 2003).

3.2 Vesioikeudellisten yhtiöiden rooli vesistöjen muokkaajina

Vesialueita on jaettu maa-alueiden omistussuhteiden tapaan jo keskiajalta lähtien. Hollon (2014) mukaan keskiaikaisten maakuntalakien ja maanlakien myötä vakiintui periaate vesialueiden kuulumisesta rannalla oleviin kyliin tai yksityisiin kiinteistöihin. Niiden vesiin kohdistuva käyttövalta perustui kalastuksen harjoittamiseen. Yhteiskunnan ja elinkeinojen kehityksessä tuli tarve säätää tiettyjen vesirakentamistöiden luvanvaraisuudesta, kuten myllyjen rakentamisesta koskiin. Vesialueen haltijan käyttövalta muotoiltiin hallinnollisella luvalla. Vielä nykyisinkin luvan saaminen edellyttää luvan hakijalta riittävää hallinta- tai omistusoikeutta hankkeen kohdealueeseen. (Hollo 2014, 5–6, 8.)

Perkaus-, ojitus-, järjestely- ja säännöstely-yhtiöitä, -yhtymiä ja -yrityksiä on perustettu historian saatossa vesirakentamistöiden järjestämiseksi. Perinteinen yhteishanke on ollut maankuivatus. Tässä opinnäytetyössä käsitellään sellaisia vesioikeudellisia yhtiöitä, joilla on vanhan vuoden 1962 vesilain tai sitä edeltävien lakien perusteella myönnetty viranomaisen toimesta lupa kohdistaa tiettyjä toimenpiteitä vesistöön. Yhtiöiden velvoitealueisiin on saattanut kuulua sekä pysyvän veden ympäristöjä että virtavesiä. Vanhan lainsäädännön aikaista toimintaa varten on saatettu antaa viranomaisten toimesta myös muita käyttöoikeuksia, poikkeuspäätöksiä tai erilaisia oikeutuksia. Se, että nämä luvat, jos niitä ei ole yhtiön aloitteesta rauetettu, ovat edelleen voimassa perustuu nykyisen vesilain 587/2011 siirtymäsäädökseen (19. luku 4 § 3. momentti). (Hollo 2014, 38.)

Yhtiöiden nimitykset ovat olleet kirjavia, eikä niille ollut löydettävissä ohjeistusta, jonka mukaan yhtiöitä on nimetty. Yleistäen voidaan kuitenkin todeta, että ojitusyhtiöiden toiminta on keskittynyt pääasiassa ojitamiseen ja ojien kunnossapitoon ja säännöstely-yhtiöiden vedenpinnantason säätelyyn. Perkausyhtiöiksi nimettyjä yhtiöitä on perustettu tavoitteena turvata sen osakaskiinteistöjen maankuivatusolosuhteet (Jaara & Tasanko, haastattelu 14.2.2017). Tässä tutkimuksessa käytetään lähinnä termiä ”perkausyhtiö”, sillä työn tapausesimerkkinä toimii Punkanjoen perkausyhtiö. Edellä mainittuja yhtiöitä on kutsuttu pakollisiksi yhtiöiksi tai yhtymiksi, joihin kuulumisen on katsottu pakolliseksi, jos kiinteistö on hyötynyt esimerkiksi maankuivatushankkeesta. Hollon (2014, 363) mukaan tämä perustuu vesilakiin sisältyvän vaikutusalue-periaatteeseen, joka on voimassa vielä nykyisinkin. Vaikutusalueen ja vesialueiden omistussuhteista johtuen tietynlaiset hankkeet vaativat vaikutuspiiriin kuuluvien henkilöiden osallistumista. Hankkeesta hyötyä saava on pakollinen osallistumaan. Toisaalta vahingonkärsijälle tulee maksaa korvaus menetyksistä.

Kun kyseessä on vesistöön kohdistuva hanke tai toimenpide, jolle viranomaisen on myöntänyt lainvoimaisen luvan tai toteutus on laillisesti aloitettu ennen nykyisen vesilain 587/2011 voimaantuloa, sovelletaan lähtökohtaisesti sitä ennen voimassa olleita säännöksiä (Vesilaki 587/2011 19. luku 4 § 1. momentti). Vesiluvalla, tai vesitalousluvalla, on perinteisesti

vahva oikeudellinen pysyvyyssuoja. Pysyvyyssuoja koskee myös sellaista toimintaa, johon ei vanhan lainsäädännön mukaan ole vaadittu lupaa. Suoja määräytyy sen lainsäädännön nojalla, jonka voimassaoloaikana se on annettu. Pysyvyyssuoja kattaa luvan pysyvyyden, lupamääräysten sisällön ja muut luvanhaltijan velvoitteet ja oikeudet, ellei niihin ole asetettu rajoituksia myöhemmän lainsäädännön perusteella. Ainoat muutokset, jotka pysyvyyssuoja sallii vanhalle vesiluvulle tehtävän koskevat lupamääräysten tarkistamista, mikä käsitellään nykyllä lainsäädännön mukaan. Tarkistaminen ei saa kuitenkaan heikentää tai muuttaa luvan pääsisältöä. Syy siihen, että pysyvyyssuojaa ei ole lainsäädännössä kumottu, on se, että vanhojen lupien merkitys on vähentynyt olosuhteiden ja muiden muutosten takia. (Hollo 2014, 14, 38.)

Vuonna 2012 voimaan astuneen vesilain tarkoituksena oli yhtenäistää edellä mainittujen yhtiöiden nimityksiä ja siksi nykyllaissa käytetään ainoastaan termiä "vesioikeudellinen yhteisö". Myös entiset uittoyhdistykset kuuluvat tähän yhteisöryhmään. Vesioikeudellisia yhteisöjä koskevat säädökset on koottu yhteen nykyisen vesilain 587/2011 12. lukuun. Ne koskevat kuitenkin vain yhteisöjen toiminnan hallinnointia. Hankekohtaisista asioista, esimerkiksi ojituksesta ja keskivedenkorkeuden muuttamisesta säädetään vesilaissa omissa luvuissaan. Nykyinen vesilaki mahdollistaa yhteisön perustamisen myös vesistön kunnostamista varten. (Hollo 2014, 363–364.)

Huomionarvoista on se, että nykypäivänä lupavelvollisen yhtiön harjoittama uoman kunnossapitoperkaus tapahtuu sille aikanaan myönnetyn luvan sekä laaditun perkaussuunnitelman perusteella (Jaara & Tasanko, haastattelu 14.2.2017). Mutta jos hanke tai toimenpide vaativat kunnossapitoa ja/tai rakenteiden poistamista ja niistä aiheutuu muutoksia vallitseviin olosuhteisiin, käsitellään asia voimassa olevan lainsäädännön perusteella (vesilaki 587/2011 19. luku 4 § 2. momentti). Myös valvonta ja hallintopakkoasioissa menetellään nykyllä lainsäädännön mukaan (vesilaki 587/2011 19. luku 6 §). (Hollo 2014, 38, 178.)

Esimerkkitapauksessa Punkanjoella toimii Punkanjoen perkausyhtiö, jonka osakkaana ovat kaikki joen valuma-alueella asuvat, pois lukien sivuhaaroilla asuvat. Punkanjoki on perattu 1960-luvun alkupuolella ja sen jälkeen useita kertoja. Yhtiön toiminta-ajatus perustuu maan pitämiseen viljelykelpoisena sekä veden esteettömän virtaamisen varmistamiseen Punkanjoessa. (Ryttlän kyläyhdistys ry 2015.) Punkanjoen perkausyhtiö on mainio esimerkki järjestäytyneestä ja toimivasta vesioikeudellisesta yhtiöstä, sillä arviolta yli 90 % Suomessa perustuista vesioikeudellisista yhtiöistä on uinuvia eli niiden toiminta on lakannut. Vesienhoidon näkökulmasta haasteen muodostaa se, että koko Punkanjoki kuuluu yhtiön velvoitealueeseen. Kysymys on siis siitä, voiko ulkopuolinen toimija suorittaa vesienhoidollisia toimenpiteitä tällä velvoitealueella ja saada tukea siihen.

4 VESISTÖKUNNOSTUKSEN KESKEISET INTRESSI- JA SIDOSRYHMÄT JA RAHOITUSMAHDOLLISUUDET

Vesienhoidon ja vesioikeudellisten velvoitteiden lisäksi vesistökuunnostuksessa tulee ottaa huomioon myös sen keskeiset intressi- ja sidosryhmät sekä kuunnostuksen rahoitusmahdollisuudet. Ilman tekijöitä ja rahoitusta kuunnostushanke ei toteudu. Tarve tämän opinnäytetyön puitteissa tehdylle selvitykselle vesioikeudellisten yhtiöiden vaikutuksesta vesistökuunnostukseen nousi Hausjärven Punkanjoen vireille tulleen kuunnostushankkeen yhteydessä vuoden 2016 lopulla. Myös Punkanjoen vesistökuunnostuksessa on muiden vastaavien tapaan mukana useita intressi- ja sidosryhmiä. Seuraava taulukko 1. havainnollistaa yhteistyön merkitystä vesistökuunnostuksissa sekä sitä, miten moninaisissa rooleissa eri toimijat voivat hankkeessa olla.

Taulukko 1. Vesistökuunnostuksen keskeiset intressi- ja sidosryhmät, niiden intressit sekä mahdollinen rooli kuunnostuksessa.

Intressi-/sidosryhmä	Intressi	Rooli kuunnostushankkeessa
Maanomistajat	Maa-alueen hallinnointi	Antaa suostumuksensa, on mukana rahoituksessa, suunnittelussa ja esimerkiksi talkootyössä
Vesialueen omistajat tai osakaskunta	Vesialueen hallinnointi, kalastuslupien myynti	
Vesioikeudellinen yhtiö	Maankuivatuksen ylläpito	
Järjestäytynyt yhteisö, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys tai muu oikeustoimikelpoinen yhteisö	Vesien tilan parantaminen, ympäristön hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden lisääminen	Vastaa hanketta varten tehtävien selvitysten laadinnasta sekä toimii hankkeen nimellisenä toteuttajana ja tarvittavien lupien hakijana
Vesienhoitoa edistävä säätiö tms.	Vesien tilan parantaminen	Neuvonta, suunnitteluapu, rahoitus, hankkeen vetäjä, myös mahdollisten lupien hakija
Kunta tai kaupunki	Vesien tilan parantaminen, alueen imago	Neuvonta ja rahoitus
Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus	Vesienhoidon suunnittelu, vesien tilan parantaminen	Valvontaviranomaisen tehtävät, rahoitus ja neuvonta
Aluehallintovirasto		Lupaviranomaisen tehtävät

Taulukko on koottu siitä näkökulmasta, että ulkopuolinen toimija, yhteisö voi vastata hankkeen toteutuksesta kuunnostuskohdetta hallinnoivien maa- ja vesialueen omistajien sekä vesioikeudellisen yhtiön suostumuksella. Lähivesien tilan parantaminen ja ympäristön hyvinvointi ovat kaikkien etu ja intressi, mutta maa- ja vesialueiden omistajuuteen liittyy myös vahvasti

omien alueidensa loukkaamaton hallintaoikeus. Heidän myötämielisyytensä ja osallisuutensa on edellytys kunnostushankkeen toteutumiselle. Vesistö-kunnostushankkeessa on otettava mahdollisimman kokonaisvaltaisesti huomioon koko hankkeen vaikutuspiiri. Tämä tarkoittaa vesistöjen tapauksessa niiden valuma-aluetta. Kunnostushankkeen hyvällä suunnitellulla ja toteutuksella on välillistä vaikutusta myös muun muassa rantakiinteistöjen arvonnousuun ja alueen virkistyskäyttömahdollisuuksien parantamiseen sekä siihen liittyvän vesistömatkailun ja yrittäjyyden tukemiseen.

Punkanjoen tapauksessa Ryttylän kyläyhdistys on ollut aktiivinen toimija kunnostuksen vireillepanossa. Alueella toimiva Punkanjoen perkausyhtiö on ollut alusta alkaen mukana. Vesienhoitoa edistävä Vanajavesisäätiö (Vanajavesikeskus) on tarjonnut neuvonta-apua ja hallinnoi kunnostussuunnitteluhanketta. Säätiö toimii läheisessä yhteistyössä myös Hämeen ELY-keskuksen kanssa.

Rahoitus on oleellinen osa kunnostushanketta. Yhteiskunta tukee monin tavoin yhteisöjen toteuttamia vesistö-kunnostuksia. Yhteisön omia taloudellisia resursseja ja työpanosta vaaditaan kuitenkin riittävästi syystä, että useimmat tuenmyöntäjät maksavat tukensa vasta jälkikäteen toteutuneiden kustannusten mukaisesti. Vesistö-kunnostushankkeen mahdollisista tukilähteistä keskeisimpiä ovat seuraavat:

- harkinnanvaraiset avustukset,
- Maatalouden kehittämisrahasto, MAKERA ja
- muut avustukset (KEMERA, Leader jne.)

Tukilähteitä arvioitaessa on huomattava se, kenelle rahoituslähteet on tarkoitettu. Harkinnanvaraiset avustukset ovat ensisijaisia tukilähteitä vesistö-kunnostuksiin. MAKERA ja KEMERA -rahoitukset ovat ensisijaisia vesioikeudellisille yhtiöille, maa- ja vesialueiden omistajille. Seuraavassa esitellään lyhyesti edellä mainittuja rahoitusmahdollisuuksia.

ELY-keskusten ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualueet ohjaavat kansallista rahoitusta vesienhoidollisiin kunnostushankkeisiin ja niiden suunnitteluun. Vesienhoitosuunnitelmien ja toimenpideohjelmien perusteella tukea suunnataan erityisesti sellaisiin kohteisiin ja toimenpiteisiin, joilla parannetaan hyvää heikommassa olevien vesistöjen tilaa.

ELY-keskukset jakavat niille myönnettyjä ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön hallinnoimia harkinnanvaraisia valtionavustuksia. Ympäristöministeriön hallinnonalaan kuuluvia avustuksia voidaan myöntää muun muassa vesienhoitosuunnitelmien toimenpiteiden toteuttamiseen, jotka voivat olla luonteeltaan myös yhteistyöhankkeita. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2017.) Maa- ja metsätalousministeriön valtionavustuksia voidaan kohdentaa vesistöjen hyvää tilaa ja käyttöä edistäviin hankkeisiin. Avustusta myönnetään yleishyödyllisiin hankkeisiin, joiden yhtenä osana voidaan muun muassa kehittää tulvasuojelua, edistää luonnon monimuotoisuutta ja kalakantojen elinvoimaisuutta. Sellaiset

hankkeet, jotka palvelevat useita tavoitteita, ovat ensisijaisia avustuksen myöntökohteita. Valtionavustusta vesistö- ja kalataloushankkeisiin on mahdollista saada enintään 50 % kokonaiskustannuksista. (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2016.)

Valtionavustuksista säädetään valtionavustuslailla 688/2001. Vesienhoitosuunnitelmien mukaisten vesien tilaa parantavien hankkeiden avustamisessa sovelletaan lisäksi valtioneuvoston asetusta vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta 714/2015. Avustuksen saaja vastaa kunnostushankkeen toteutuksesta, tarvittavien lupien ja oikeuksien saamisesta sekä saadun avustuksen käytöstä. Kunnostustoimenpiteillä saavutettavien hyötyjen tulee olla suuremmat kuin hankkeesta koituneet kustannukset. Avustuksen myöntämisessä otetaan lisäksi huomioon ministeriöiden vuosittaisten talousarvioiden sisältämät tavoitteet, joiden mukaisiin kohteisiin rahoitusta ohjataan (Ympäristöministeriö 2016).

Ojien ja jokien perkauksella edistetään maan peruskuivatusta, johon on mahdollista saada ELY-keskusten elinkeino-vastualueiden myöntämää tukea muun muassa maatilatalouden kehittämisrahastosta, MAKERasta. Tällöin ehtona on, että hankkeessa on mukana useita maatiloja, jotka muodostavat esimerkiksi ojitusyhteisön ja toimenpiteistä saavutettava hyöty kohdistuu viljelymaahan. Tuen suuruus on enintään 50 %. Jos hankkeeseen liitetään myös ympäristönsuojelua edistäviä toimenpiteitä, kuten kosteikkojen rakentamista, niihin voi olla mahdollisuus saada 100 % tuki.

Kestävän metsätalouden rahoituslain (KEMERA) puitteissa Suomen metsäkeskus voi myöntää rahoitusta sellaisille vesistökuunnostuskohteille, joissa edistetään lain tavoitteita kestävästä metsien käytöstä ja hoidosta. (Korhikoski & Toivonen 2013, 16–17.) Lisäksi muita rahoitusvaihtoehtoja tarjoavat kunnat ja kaupungit, säätiöt sekä alueelliset Leader-ryhmät. Myös paikallisilta yhdistyksiltä ja osakaskunnilta kannattaa kunnostuksen toteuttajan tiedustella mahdollista osallistumista kustannuksiin esimerkiksi työpanoksena. Alueen yrityksetkin voivat olla kiinnostuneita sponsoroimaan kunnostushanketta (Vesienhoidon käsikirja 2014 n.d.).

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Vanhojen vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen nykypäivän vesienhoidon edistämiseen ja vesistökuunnostuksiin muodostaa tämän työn tutkimusongelman. Sen kannalta erityiset kysymykset, joihin tässä opinnäytetyössä haettiin vastauksia, olivat seuraavat:

- miten velvoitealueelle sijoittuvan vesistökuunnostushankkeen valmistelussa tulee edetä,
- mitkä ovat keskeiset vesienhoidollisten toimenpiteiden luvanvaraisuuteen vaikuttavat tekijät ja
- onko valtion harkinnanvaraista vesienhoitoavustusta mahdollista myöntää ulkopuolisen toimijan toteuttamaan hankkeeseen velvoitealueella.

Esitettyihin kysymyksiin haettiin vastauksia toteuttamalla erilliset kyselytutkimukset maa- ja metsätalousministeriölle, ympäristöministeriölle ja alueellisille ELY-keskuksille. Kyselytutkimuksen tavoitteena oli, että valtakunnallisesti saatuja vastauksia voitaisiin hyödyntää vesienhoitohankkeiden sujuvampaa edistämistä palvelevassa toimintamallissa. Toimintamallille luotiin pohja tämän opinnäytetyön prosessin aikana. Luotu mallipohja on ensisijaisesti tarkoitettu kuunnostushankkeen aloitteentekijälle, ulkopuoliselle toimijalle, joka suunnittelee vesistökuunnostusta vesioikeudelliselle velvoitealueelle.

Toimintamallin tavoitteet olivat siis seuraavat:

- selkeyttää vesistökuunnostushankkeiden valmistelua, kun osapuolena on vesioikeudellinen yhtiö,
- tukea vesienhoidon toimeenpanoa ja
- vesistökuunnostushankkeiden joustavaa toteutumista.

6 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Laadullisen tutkimusotteen tarkoituksena on yleensä se, että halutaan ymmärtää ja selittää jotakin käytännön ilmiötä, josta ei ole ennestään olemassa riittävästi tietoa, teorioita tai tutkimusta. Tutkimuksen pohjalta pystytään parhaimmillaan luomaan teoria tai vähintään karkea tulkinta siitä, mitä ilmiö pitää sisällään ja miten se toimii suhteessa muuhun reaali maailmaan. (Kananen 2015, 67, 96.) Opinnäytetyön aihepiirin moniulotteisuuden ja monimutkaisuuden takia tämä tutkimusote oli perusteltua valita.

Opinnäytetyöraportin edellisessä luvussa 5 asetettuihin keskeisiin tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia kyselytutkimuksen ja asiantuntijahaastattelun avulla. Opinnäytetyöprosessin aikainen työskentely Hämeen ELY-keskuksen luonnonvarayksikön vesivarojen hoito ja käyttö -tiimien asiantuntijoiden kanssa edesauttoi tutkimusongelmaan tutustumista, opinnäytetyöprosessin läpiviemistä ja työn loppuun saattamista. Kyselyjen ja asiantuntijahaastattelun tuloksia hyödynnettiin toimintamallin luomisessa.

6.1 Kyselyt

Kyselytutkimus on perinteinen määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmä, mutta sitä voidaan soveltuvin osin käyttää myös kvalitatiivisessa, laadullisessa tutkimuksessa. David E. Gray (2009, 338–339) kirjoittaa teoksessaan ”Doing Research in the Real World”, että kyselytutkimus on kustannustehokas tutkimusmenetelmä kerätä paljon tietoa useasta eri lähteestä. Etuna on myös se, että tutkittavat pystyvät valitsemaan itse haluamansa ajan ja paikan kysymyksiin vastaamiseen. Kyse on siis erittäin joustavasta menetelmästä.

Kyselytutkimus valittiin tämän työn pääasialliseksi tutkimusmenetelmäksi siitä syystä, että työn toimeksiantaja katsoi sen parhaaksi keinoksi tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Kyselytutkimus suunnattiin kahdelle kohderyhmälle, jotka olivat ELY-keskuksia ohjaavat ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö sekä ELY-keskuksissa työskentelevät vesivarattehtävien asiantuntijat. Kohderyhmien valinnan perusteita käsitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa 6.1.1. ja 6.1.2.

Kyselytutkimuksen tavoitteena oli, että valtakunnallisesti saatuja vastauksia voitaisiin hyödyntää vesienhoitohankkeiden sujuvampaa edistämistä palvelevassa toimintamallissa. Hämeen ELY-keskuksen vesivarojen hoito ja käyttö -tiimien sekä työn esimerkkitapauksen Hausjärven Punkanjoen kunnostushankkeessa mukana olevan Vanajavesisäätiön asiantuntijoiden avustuksella luotiin tiivis verkkokysely lähetettäväksi sähköpostitse molemmille kohderyhmille.

Laadittu verkkokysely perustui avoimiin kysymyksiin. Pääpiirteissään kyselylomake, joka oli tässä tapauksessa sähköpostiviesti, oli yhtenäinen, mutta kohderyhmän rooli vesienhoidossa huomioitiin kysymyksenasettelussa. Kysely oli näin ollen strukturoimaton eli sitä muokattiin hieman kunkin kohderyhmän mukaan. Lisäksi kohderyhmille kohdennettiin kullekin 1–2 lisäkysymystä, joihin heidän pyydettiin ottavan kantaa perustellusti. Lomakkeen alkuun kirjoitettiin saateteksti, jotta vastaajille selviäisi kyselyn tarkoitus ja hyödynnettävyys. Vastaajille kerrottiin, millainen vesienhoidollinen haaste Hämeessä oli kohdattu. Vastaajilta pyydettiin myös ohjeistusta ja mahdollista kokemuseräistä tietoa vastaavanlaisista tapauksista. Vastaajille kerrottiin, että kyseessä on ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus.

Avointen kysymysten muotoilulla voidaan ohjata vastauksia haluttuun suuntaan, mutta siten ettei vastausmahdollisuuksia ole liikaa rajattu. Vastauksista voi avautua uusia näkökulmia, joita tutkija ei ole lähtökohtaisesti osannut ottaa huomioon. Toisaalta huomio voi niiden myötä karata tutkimuksen kannalta epäoleellisiin asioihin. (Kananen 2015, 233–234.) ELY-keskuksen ja Vanajavesisäätiön asiantuntija-apu olikin kysymysten asettelussa ensiarvoisen tärkeää, sillä heiltä löytyi tarvittava osaaminen tutkimusongelmasta johdettuihin kysymyksiin. Kyselypohjat on esitetty kokonaisuudessaan tämän opinnäytetyöraportin liitteessä 1. Kyselyiden tulokset on esitetty tämän raportin luvussa 7.

6.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset

Kokonaistutkimus on kysymyksessä silloin, kun tutkimus tehdään koko perusjoukolle. Otantatutkimuksesta poiketen tarkastelu kohdistuu jokaiseen perusjoukon havaintoyksikköön. Tämä on perusteltua etenkin pienilukuisia populaatioita tutkittaessa. Kun tutkimusalue, jolla nämä havaintoyksiköt sijaitsevat, on laaja tai nämä yksiköt sijaitsevat etäällä toisistaan, on verkkotutkimus helppo, kustannustehokas ja nopea menetelmä kerätä tutkimusaineistoa. (Kananen 2015, 211, 269.) Kokonaistutkimus tuli kyseeseen ELY-keskusten kohdalla.

Laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004 pykälässä 4 määritellään elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset viranomaisiksi vastaamaan kyseisen lain mukaisista tehtävistä omilla toimialueillaan. Sen mukaan ne muun muassa valmistelevat vesien tilan luokitteluja, vesienhoitosuunnitelmia ja toimenpideohjelmiä sekä laativat vesien seurantaohjelman ja järjestävät seurannan. ELY-keskus toimii ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupien valvontaviranomaisena.

Suomessa on yhteensä 13 ELY-keskusta, joilla on ympäristö- ja luonnonvarat -vastuualue (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013). Kysely lähetettiin kaikille näille 13 ELY-keskukselle mukaan lukien tutkimuksen toteuttajataho Hämeen ELY-keskus. Näin saataisiin arvokasta vertaistietoa

siitä, miten vesistökuunnostuksien yhteydessä toimitaan. Onko muualla kokemusta vastaavanlaisista haasteista, kun on valmisteltu vesienhoitoa hanketta perkausalueille ja miten niissä on edetty.

Kysely lähetettiin 12 ELY-keskuksen vesipäällikölle 23.1.2017. Heitä pyydettiin lähettämään kysely tarvittaessa eteenpäin keskuksensa muille vesiasiantuntijoille, joita asia saattaa koskea. He työskentelevät mm. vesistökuunnostusten, vesienhoitoavustusten, vesitaloushankkeiden ja monien muiden vesitaloushankkeiden parissa. Vastausaikaa annettiin puolitoista viikkoa. Sinä aikana vastauksia saatiin kolmesta ELY-keskuksesta. Kaksi ELY-keskusta lähetti vastauksensa pari päivää määräajan jälkeen. Vastausprosentin nostamiseksi lähetettiin edellä mainituille henkilöille ELY-keskuksissa muistutusviesti 6.2.2017, jossa annettiin yksi työviikko vastausaikaa. Sinä aikana vastauksia saatiin kolme lisää. Toinen muistutus toi niin ikään kolme lisävastautta. Vasta neljännen muistutuksen (20.2.2017) jälkeen oli koossa 13 ELY-keskuksen vastaukset. Useiden ELY-keskuksille lähetettyjen muistutusten lopputulemana kyselytutkimuksen vastausprosentti oli täydet 100. Tulokset esitellään tämän raportin luvussa 7.

6.1.2 Ympäristöministeriö- ja maa- ja metsätalousministeriö

Laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004, pykälässä 4 määritellään ympäristöministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö ylimmiksi viranomaisiksi ohjaamaan valtakunnallista vesienhoitoa. Ympäristöministeriön vastuualueella vesiasioiden pääpaino on vesiensuojelussa ja vesistöjen ennallistamisessa. Ministeriö valmistelee valtakunnallisia vesienhoidon tavoitteita vesien ekologisen tilan parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Se luo ohjauskeinoja vesistöihin kohdistuvien haittojen ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Tällainen haitta voi olla esimerkiksi pilaavan tai haitallisen aineen pääsy vesistöön. Ympäristöministeriön tavoitteisiin kuuluu tukea myös ilmastonmuutokseen sopeutumista sekä vesiluonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Se vastaa myös niihin liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä. (Ympäristöministeriö 2015.)

Maa- ja metsätalousministeriön tavoite on edistää vesistöjen tilasta huolehtimista sekä niiden kestävästä käytöstä elinkeino- ja virkistystoiminnassa. Vesistökuunnostuksilla parannetaan sekä niiden ekologista tilaa, että käytettävyyttä. Ministeriö pyrkii myös kehittämään vesistöjen säännöstelyä, joka huomioi monipuolisesti vesienhoidon, tulva- ja kuivuusriskien hallinnan sekä elinkeino- ja virkistystoiminnan. (Maa- ja metsätalousministeriö n.d. c.) Näistä syistä johtuen oli aiheellista pyytää edellä mainittujen ministeriöiden kantaa kysymyksiin, jotka koskivat kunnostettavissa vesistöissä toimivia perkausyhtiöitä sekä kunnostushankkeen rahoitusmahdollisuutta muulle kuin yhtiölle itselleen, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistykselle.

Ministeriöille lähetetty kysely oli pääpiirteissään samanmuotoinen kuin ELY-keskuksille suunnattu kysely. Erillinen lisäkysymys, joka molemmille ministeriöille esitettiin, koski vesistökuunnostusalueella mahdollisesti esiintyvien

direktiivilajien vaikutusta perkausyhtiön ylläpitovelvoitteeseen. Lisäksi ympäristöministeriöltä kysyttiin erikseen, voiko heidän hallinnoimaansa rahoitusta myöntää luontovaikutusten suunnitteluun ja seurantaan kohteessa, jonka kunnostusta on alun perin rahoitettu maa- ja metsätalousministeriön avustuksella. Maa- ja metsätalousministeriöltä taas pyydettiin ottamaan kantaa erityisesti siihen, voiko viranomaisen velvoittaa perkausyhtiön keräävän osakasmaksuja sellaisiin toimenpiteisiin, jotka eivät kuulu yhtiön alkuperäisiin velvoitteisiin, mutta jotka tukisivat myös nykyisen vesienhoidon ja luonnon monimuotoisuuden mukaisten tavoitteiden saavuttamista. Maa- ja metsätalousministeriöltä pyydettiin myös näkemystä siitä, voiko jopa vuosikymmeniä järjestäytymättömänä olleen perkausyhtiön lakkauttaa viranomaispäätöksellä, jos yhtiön katsotaan toimimattomuudellaan merkittävästi hidastavan vesienhoidon kannalta tärkeän kunnostuksen etenemistä.

Työn toimeksiantajan avustuksella valituille ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön virkamiehille toimitettiin kysely sähköpostitse 23.1.2017. Vastausaikaa annettiin 1,5 viikkoa. Molemmille ministeriöille lähetetyn kyselyn jälkeen nousi työn toimeksiantajan toimesta esille uusia jatkokysymyksiä liittyen järjestäytymättömän perkausyhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämiseen. Maa- ja metsätalousministeriölle lähetetyt lisäkysymykset olivat seuraavat:

- voiko ELY-keskus myöntää oikeustoimikelpoiselle yhteisölle, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistykselle, avustusta kuluihin, joita aiheutuu jotta ”uinuva” perkausyhtiö saadaan järjestäytymään uudelleen kunnostushanketta varten,
- entä miten perkausyhtiöön on tarkoituksenmukaista vaikuttaa ja saada se ottamaan huomioon myös vesienhoidon edistämiseen liittyvät asiat
- ja voidaanko sille asettaa edellä mainitun mukaisia velvoitteita.

6.2 Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden haastattelu

Asiantuntijahaastattelun tekeminen valittiin tämän opinnäytetyön toiseksi aineistonkeruumenetelmäksi tukemaan päämenetelmänä toimivaa kyselytutkimusta. Koska tutkimuksen aihe oli vaikeaselkoinen, oli Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijuus merkittävässä roolissa tukemassa toimintamallin laadintaa.

Haastattelu on kvalitatiivisen tutkimuksen yksi päämenetelmistä. Grayn (2009, 370–371) mukaan erityisesti avointen ja monimutkaisten kysymysten kohdalla, kun kysymyksiä on vaikea asettaa loogiseen järjestykseen, haastattelu saattaa olla usein parempi tutkimusmenetelmä kuin kirjallinen kyselytutkimus. Tällöin korostuu myös haastattelijan asiantuntijuus, jotta keskustelussa päästään riittävän yksityiskohtaiselle tasolle. Opinnäytetyöprosessin aikana toteutettiin teemahaastattelu Etelä-Suomen aluehallintoviraston, AVIn asiantuntijoille. Haastattelussa saatuja tietoja täydennettiin jälkikäteen myös sähköpostihaastatteluilla.

Teemahaastattelu on aineistonkeruumenetelmä, jossa keskustelu käydään ennalta valittujen teemojen eli aihepiirien ympärillä. Tämä edellyttää haastattelijalta ennakkotietoa tutkittavasta aiheesta. Teemahaastattelu on hyvä menetelmä silloin kun aihepiiri on laaja. Keskustelun tarkoitus on tuoda tutkimukseen uusia näkökulmia ja herättää uusia kysymyksiä ja näillä kaikilla pyritään ymmärryksen kasvattamiseen. (Kananen 2015, 148–149.)

Vesi- ja ympäristönsuojelulainsäädännön lupaviranomaisina Manner-Suomessa toimii kuusi aluehallintovirastoa eli AVIa. Aluehallintoviraston yksikkö, ympäristön vastuualue toimii valtion ympäristölupaviranomaisena vesiä koskevissa lupa- ja muissa päätösasioissa. Ympäristön vastuualueen toimivaltaan kuuluvat myös suurehkot, muut kuin vesiä koskevat ympäristölupa-asiat. AVIen vesi- ja ympäristöasioiden toimiala kuuluu ympäristöministeriön ohjauksen alaisuuteen. (Hollo 2014, 36.)

Työn toimeksiantaja piti tärkeänä sitä, että vesilain 587/2011 lupaviranomaisen näkökulma ja asiantuntemus hyödynnettäisiin tässä opinnäytetyössä. Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimipiste sijaitsi samassa rakennuksessa Hämeenlinnassa kuin Hämeen ELY-keskuksen, joten logistisestikin heidän kanssaan asioiminen oli helppoa. Tapaaminen päätettiin järjestää siinä vaiheessa, kun ELY-keskuksille tehdyn kyselytutkimuksen vastauksia oli jo saatu ja niitä oli päästy analysoimaan. Kyselytutkimuksen perusteella valmisteltiin muutaman kysymyksen lista, jota toimeksiantajan puolelta nimetty ohjaaja täydensi haastattelutilanteessa. Haastatteluun kutsutuille Etelä-Suomen AVIn ympäristöneuvokselle ja ympäristöylitarkastajalle oli etukäteen ilmoitettu aihepiiri (vesioikeudelliset velvoitteet), josta tapaamisessa tultaisiin keskustelemaan ja kuulemaan. Näin he pysyivät ennalta valmistautumaan teemahaastattelun aihepiiriin.

Puolentoista tunnin mittainen teemahaastattelu toteutettiin 14.2.2017 keskustelunomaisessa ja avoimessa hengessä. Koska keskustelun aihe oli uusi ja vaikeaselkoinen, oli keskustelutilanne perusteltua pitää vapaamuotoisena. Läsnä olivat edellä mainitut kaksi Etelä-Suomen AVIn edustajaa ja opinnäytetyöntekijä Hämeen ELY-keskuksen vesiasiantuntijan (toimeksiantajan puolelta nimetty ohjaaja) kanssa. Teemat ja niitä tarkentavat kysymykset liittyivät vesioikeudellisten velvoitteiden historiaan, yhtiöiden nimityksiin, niiden toiminnan ja niiden tekemien toimenpiteiden luvanvaraisuuteen, yhtiöiden lakkauttamiseen sekä niiden hallussa olevien lupien rauettamiseen. Keskustelussa käsiteltiin myös mahdollisuutta muuttaa perkausyhtiöiden vesilain mukaiset perkausluvut nykypäivän vesienhoidon vaatimuksia vastaaviksi. Saadut tiedot kirjattiin ylös ja haastattelusta laadittiin muistio, jota täydennettiin myöhemmin sähköpostiviestein.

6.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Laadulliseen tutkimukseen liittyy se piirre, että vasta kun itse aineistoa päästään käsittelemään ja analysoimaan, voi tutkija nähdä missä kohtaa tällä on hallussa riittävästi aineistoa tutkimusongelmien ratkaisemiseksi. Kanasen (2015, 128) mukaan aineistonkeruu ja käsittely ovat tästä syystä syklisiä. Näin kävi myös tämän opinnäytetyön puitteissa tehdyssä ELY-keskuksille suunnatussa kyselytutkimuksessa. Kaikkien 13 ELY-keskuksen vastausta ei lähtökohtaisesti tavoiteltu, sillä tiedostettiin se todennäköisyys, että vastausprosentti tuskin nousisi täyteen sataan. Mutta siinä vaiheessa, kun ELY-keskusten lähettämiä vastauksia oli nopealla aikataululla saatu jo yli puolelta, ei katsottu enää suureksi työksi pyytää vielä uudelleen lopuiltakin näkemyksiä ja kokemuksia määriteltävään tilanteeseen. Viimeisten joukossa saadut ELY-keskusten vastaukset olivat pääasiassa sen sisältöisiä, että kokemuksia perkausyhtiön velvoitealueella toisen osapuolen suunnittelemasta ja toteuttamasta vesistökuunnostuksesta ei ole. Seuraavassa esitellään menetelmä, jota hyödynnettiin kyselytutkimuksesta saadun aineiston käsittelyssä. Haastattelusta saadut aineistot olivat sellaisenaan hyödynnettävissä, joten niitä ei tässä luvussa käsitellä.

Tässä opinnäytetyössä kerätyn tutkimusaineiston käsittelyssä hyödynnettiin sisällönanalyysin periaatteita. Tuomen & Sarajärven (2009, 91, 104) mukaan sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jota voidaan käyttää yksittäisenä menetelmänä sekä aineisto- että teorialähtöisen aineiston analysoinnissa. Tuomi (2009, 91–93) hyödyntää teoksessaan Jyväskylän yliopiston filosofianlaitoksen tutkija Timo Laineen laatimaa prosessikuvausta analyysin etenemisestä laadullisessa tutkimuksessa. Ensiksi tulisi määritellä johtoajatusta eli se, mikä kyseisessä aineistossa kiinnostaa. Tutkimusongelma ohjaa tätä tarkastelua. Seuraavaksi alkaa varsinainen aineiston litterointi, joka tarkoittaa aineistomateriaalin jäsentelyä ja erottelua johtoajatuksen mukaan. Kolmanneksi aineisto järjestellään luokittelemalla, teemoittamalla tai tyypittelemällä.

ELY-keskuksilta saatujen vastausten käsittelyssä huomio kiinnittyi aluksi siihen, onko kyselyssä esitettyihin kysymyksiin 1–10 vastattu ja miten vastauksissa esitetyt näkemykset on perusteltu. Kysymykset olivat muodoltaan avoimia ja niihin annettujen vastausten pituus vaihteli yhdestä sanasta muutaman tekstikappaleen pituisiin kirjoituksiin. ELY-keskuksilta saadut vastaukset litteroitiin yksitellen Microsoft Excel -laskentataulukon sanasta sanaan, mikä helpotti myöhemmin vastausten vertailua eri vastaajien välillä. Kunkin vastaajan vastaukset koottiin numerojärjestyksessä yhteen sarakkeeseen. Kysymyskohtainen tarkastelu onnistui, kun rivijä eri vastaajien kesken verrattiin toisiinsa. Litteroinnin jälkeen alkoi aineiston pelkistäminen eli sen tiivistäminen. Vastaus kerrallaan poimittiin oleelliset avainsanat, jotka täsmäsivät siihen mitä haluttiin tietää. Koska esitetyt kysymykset olivat moniselkoisia, oli myös vastauksia työlästä tulkita, miten vastaaja asian näkee. Tämä vaati useamman käsittelykierroksen.

Vastaajien näkemyksiä ryhmittelemällä tai luokittelemalla niitä voidaan verrata toisiinsa. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Koska kysymykset olivat muodoltaan avoimia ja vastaukset sen myötä vapaamuotoisia, ei vastausaineiston jaottelu selviin luokkiin ollut täysin saumatonta. Karkeaa jakoa ”kyllä”- ja ”ei”-vastauksiin pyrittiin tekemään perustellusti, jotta eroavaisuudet saatiin selvemmin osoitettua. Tämä vaati kuitenkin useamman käsittelykierroksen ja oli näin ollen työlästä. Myös tyhjiä vastauksia oli ja ne laskettiin omaksi luokakseen. Luokat esitettiin prosenttiosuuksina. Yhteenveto ELY-keskusten kyselytutkimuksen tuloksista on esitetty tämän raportin liitteessä 2.

Jo luokittelun aikana ja sen jälkeen oli syytä tarkastella, miksi vastaajat olivat vastanneet niin kuin olivat vastanneet. Oli analysoitava, mihin heidän antamansa näkemykset ja tiedot perustuvat. Laadullista analyysiä on Tuomen (2009, 95–97) mukaan kolmea erilaista muotoa. Ne eroavat toisistaan siinä, missä määrin teoriatieto vaikuttaa tutkimusasetelmaan. Aineistolähtöisessä analyysissä tarkastelun kohteet, joista Tuomi puhuu analyysiyksiköinä, valitaan tehtävänasettelun mukaan siten kuin ne tulevat tutkimuksen aikana ilmi. Teoriaa hyödynnetään lähinnä tutkimusmetodiikassa. Aineistolähtöisen tutkimuksen ongelmana pidetään kuitenkin sitä, että siinä ei huomioida tarpeeksi sitä, että havaintoihin ei voi olla vaikuttamatta. Objektivisuuden varmistaminen on haastavaa Tuomen mukaan. Näitä ongelmia korjaa osin toinen analyysimuoto, teoriaohjaava analyysi. Siinä teoria toimii analyysin tekemisen tukena. Sitä ei testata, kuten perinteisessä luonnontieteellisessä tutkimuksessa käytettyä teorialähtöistä analyysimuotoa, joka ohjaa vahvasti tehtävää tutkimusta. Tässä opinnäytetyössä analysoitavan aineiston käsittelyyn soveltui lähinnä teoriaohjaava analyysi. Kyselytutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, miten ELY-keskuksen viranomaiset toimisivat tai ovat toimineet tilanteessa, jossa ulkopuolinen toimija, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys tiedustelee avustumahdollisuutta vesistökohteeseen, joka kuuluu velvoitealueeseen.

Analyysiyksiköiden tarkastelua ohjaa siis teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tieto, joka tässä tapauksessa oli lähinnä vesilainsäädäntö. ELY-keskuksille tehdyn kyselytutkimuksen vastausten tarkastelussa ja analysoinnissa hyödynnettiin lisäksi Hämeen ELY-keskuksen asiantuntijoiden apua. Tarkastelluista laeista keskeisimpiä olivat seuraavat:

- vesilaki 587/2011,
- valtioneuvoston asetus vesitalousasioissa 1560/2011,
- valtionavustuslaki 688/2001,
- valtioneuvoston asetus vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta 714/2015 sekä
- laki 947/1997 ja asetus peruskuivatustoiminnan tukemisesta 1419/2011.

(Hulkko, Leino & Rannisto 2017, Maa- ja metsätalousministeriö n.d. a.)

7 TULOKSET

Opinnäytetyöprosessin aikana toteutetut selvitykset antoivat paljon arvokasta ja uutta yksityiskohtaista tietoa siitä, miten vesienhoidollisia tavoitteita ja vesioikeudellisia velvoitteita tulee sovittaa paremmin yhteen vesitökunnostusten sujuvoittamiseksi. Tähän opinnäytetyöraporttiin on koottu niistä keskeisimmät.

7.1 Kyselyn tulokset

Seuraavissa alaluvuissa esitellään tässä opinnäytetyössä tehdyn kyselytutkimuksen keskeiset tulokset tiivistetysti. Kysymyksiä oli kaiken kaikkiaan kymmenen, mutta tiettyjä saman aihepiirin kysymyksiä, esimerkiksi luontokartoitusten tekemisestä ja niihin myönnettävistä avustuksista on yhdistetty tässä tutkimusaineiston tiivistämiseksi. Kokonaisuudessaan ELY-keskusten vastauksista tehty yhteenveto löytyy tämän raportin liitteestä 2. Työn edetessä ELY-keskuksille suunnatusta kyselytutkimuksesta muodostui keskeisin aineisto, joka sai lisäarvoa ministeriöiltä sähköpostitse saaduista kommentteista sekä Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden haastattelusta.

7.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten vastaukset

ELY-keskuksille suunnatut kysymykset oli laadittu kolmesta näkökulmasta eli miten ELY-keskus vesilain mukaisten lupien valvojana, vesienhoidollisten avustusten myöntäjänä ja yleisemmin vesienhoidon alueellisena edistäjänä toimii. Työn toimeksiantaja kaipasi erityisesti vertaistietoa siitä, miten muut ELY-keskukset ovat asianomaisessa tilanteessa toimineet ja lainsäädäntöä tulkinneet.

Kyselyn aluksi kartoitettiin, onko harkinnanvaraista avustusta myönnetty esimerkiksi vesiensuojeluyhdistykselle tai muulle yhteisölle kunnostustoimenpiteiden suunnitteluun ja/tai toteuttamiseen perkausyhtiölle kuuluvalla velvoitealueella. Vastaukset jakoutuivat lähes puoliksi. Hieman alle 40 % vastanneista ELY-keskuksista ilmoitti, että on myöntänyt avustusta kyseisessä tilanteessa (kuva 4 s. 24). Avustusta myöntäneiden ELY-keskusten maantieteellinen sijainti painottuu Länsi- ja Itä-Suomeen. Keskeistä tämän kysymyksen annissa oli kuitenkin se, että millä perusteella avustuksen myöntäminen eli kunnostustoimenpiteiden toteuttaminen on katsottu mahdolliseksi. Avustusta myöntäneiden ELY-keskusten perusteena on ollut se, että kunnostustoimenpiteiden on arvioitu edistävän merkittävästi vesienhoidon tavoitteita näillä virtavesillä. Lisäksi toimenpiteet ja niiden toteutus on myös suunniteltu riittävän huolellisesti siten, että on pystytty varmistumaan siitä, etteivät ne loukkaa perkausyhtiön velvoitteita tai ole niiden vastaisia.

1. Onko ELY-keskuksessanne myönnetty esim. valtion harkinnanvaraista avustusta kunnostuskohteeseen, joka kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen, mutta jossa avustuksenhakijana on muu taho kuin perkausyhtiö itse? Jos olette, niin millä perusteella? Jos ette, niin millä perusteella?

Hieman alle 40 % ELY-keskuksista kertoo vastauksissaan, että on myöntänyt avustusta kunnostuskohteeseen, joka kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen, mutta jossa avustuksenhakija on muu kuin perkausyhtiö (nimitetään tässä 2. osapuoleksi, joka on järjestäytynyt, oikeustoimikelpoinen yhteisö, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys).
Myöntämisen perusteena on ollut vesienhoidon edistäminen sekä se, että kunnostustoimenpiteet eivät saa olla velvoitteiden vastaisia. Myös valtion aikanaan tekemiä töitä tuettu (esim. jouduttu korjaamaan rikkoutuneita rakenteita vesistöissä).

Hieman yli 50 % ELY-keskuksista ei ole myöntänyt tukea toiselle osapuolelle tällaiselle velvoitealueelle.

Noin 30 %:lta ELY-keskuksista ei ole haettu tämän tyyppistä avustusta. 8 % kertoo, että hakemus ei täyttänyt ehtoja (ks. edellä mainitut perusteet).

vastausten lukumäärä kaikista
vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	38 %		5/13
Ei	54 %		
	Ei, koska ei ole haettu	31 %	4/13
	Ei, koska ei täyttänyt ehtoja	8 %	1/13
	Ei, (ei perusteluja)	15 %	2/13
(tyhjä)*	8 %		1/13

*Yhteenvedon luokittelussa tyhjät vastaukset ovat omana ryhmänään.

Kuva 4. Ensimmäinen kysymys koski avustuksen myöntämistä (ote raportin liitteestä 2: kyselytutkimuksen yhteenveto).

Edellä mainitut toimet edellyttävät asioista sopimista eri toimijoiden kesken. Perkausyhtiön osakaskiinteistöjen hallussa oleva perkauslupa antaa yhtiölle oikeuden uoman kunnostusperkaukseen alkuperäisen perkaus suunnitelman mukaisesti, joten sen hallinnoimalla velvoitealueella toimiminen edellyttää aina sen suostumuksen saamista. Kirjallisen suostumuksen vaatimuksista ja sisällöstä saatiin tietoa Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoilta (luku 7.2.) ELY-keskuksilta saatujen vastausten mukaan velvoitteellisen yhtiön ja kunnostajan, joka yhtiön alueella toimisi, on lisäksi sovittava erityisesti vastuunjaosta, töiden toteutustavasta, mahdollisten haittojen korjaamisesta tai korvaamisesta sekä tulevista kunnossapitovastuista esimerkiksi vesiensuojelurakenteiden suhteen.

Luontoarvojen huomioiminen vesistökuunnostuksissa nousi mielenkiintoiseksi kysymykseksi tässä kyselytutkimuksessa. Saatujen vastausten perusteella ELY-keskukset pitävät tärkeänä sitä, että luontoarvot tulisi huomioida entistä paremmin myös perkausyhtiöiden velvoitealueiden kaltaisilla kohteilla. Luontoarvojen huomioiminen perustuu puhtaasti lakeihin. Vesilakiin 587/2011 on kirjattu säädökset uoman luonnontilaisuudesta.

Vesitaloushanke vaatii lupaviranomaisen lupapäätöksen, jos toimenpiteiden takia luonnontilaisuus uhkaa vaarantua (vesilaki 587/2011 3. luku 2 §). Luontoarvoista säädetään varsinaisesti luonnonsuojelulaissa 1096/1996. Rauhoitussäännökset ja heikentämiskiellot koskevat luonnonsuojelualueita, Natura-kohteita, suojeltuja luontotyyppejä, eliöitä sekä erityissuojeltuja direktiivilajeja. (Itkonen, haastattelu 28.3.2017.)

Luontoarvoihin liittyen ELY-keskuksilta kysyttiin myös, ovatko he tukeneet perkausyhtiön velvoitealueilla tehtyjä luontokartoituksia avustuksilla tai osana hankerahoitusta. Vastanneista ELY-keskuksista 30 % ilmoitti, että he ovat myöntäneet valtion avustusta esimerkiksi monimuotoisuuskartoitukseen ja vesienhoidon yleissuunnitteluun. Näissä avustetuissa toimenpiteissä on kartoitettu uhanalaisia lajeja ja kalastoa alueilla, joista ainakin osa on saattanut sijoittua yhtiöiden velvoitealueille, tai luontokartoitus on ollut osa vesienhoitoavustushanketta tai yhteishanketta (kuva 5). Vastaajat ilmoittivat myös, että luontokartoittajat eivät pääsääntöisesti varmaankaan tiedä, että uoma, jonka luontoarvoja kartoitetaan, saattaa kuulua velvoitealueeseen. Tiedot velvoitealueista on saatavilla tällä hetkellä lähinnä vain arkistoja ja vanhoja karttoja penkomalla, mikä sitoo turhan paljon virkamiesten resursseja. Myös eri palveluntarjoajien tiedonpuute tällaisen rahoituksen hakumahdollisuudesta saattaa selittää osin sen, miksi tällaista avustusta on haettu vähänlaisesti osalla ELY-keskuksista.

4. *Onko ELY-keskuksessanne myönnetty luontokartoitukseen avustuksia tai hankerahoitusta, vaikka kohde kuuluisi perkausyhtiön velvoitealueeseen?*

31 % vastaajista on myöntänyt avustusta esim. monimuotoisuuskartoitukseen ja vesienhoidon yleissuunnitteluun (uhanalaiset lajit, kalasto) alueilla, joista ainakin osa on saattanut olla yhtiöiden velvoitealueita, tai luontokartoitus on ollut osa vesienhoitoavustushanketta tai yhteishanketta.

Hieman yli 50 % ELY-keskuksista vastasi, että eivät ole myöntäneet avustusta tällaiselle alueelle (em. osuuteen laskettu myös ne, jotka eivät olleet myöntäneet avustuksia luontokartoitukseen, mutta eivät kertoneet onko heiltä haettu avustusta). Valtaosa heistä kertoi, ettei heiltä ole haettu avustusta tai hankerahoitusta tällaiselle velvoitealueelle tehtävään kartoitukseen.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	31 %	4/13
Ei	54 %	7/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Kuva 5. Luontokartoitusten avustamista koskeva kysymys (ote raportin liitteestä 2: kyselytutkimuksen yhteenveto).

Yksi keskeisistä Hausjärven Punkanjoen kunnostussuunnittelun aikana esiin nousseista kysymyksistä koski ruoppaustoimenpiteen luvanvaraisuutta. Tilanne olisi siis se, että ulkopuolinen toimija yhtiön suostumuksella toteuttaisi sen eikä toimenpide olisi ristiriidassa voimassa olevan perkaussuunnitelman kanssa. Vesilain 587/2011 3. luvun 3 §:n 7. kohdan mukaan vesialueen ruoppausmassan ylittäessä 500 m³ vaatii toimenpide ve-

silain mukaisen luvan. Saatujen vastausten tulkinta vaati tässä kohtaa lisäponnisteluja. Osa vastaajista oli ymmärtänyt kysymyksen normaalina perkaushankkeena, eli perkausyhtiö itse toteuttaisi ruoppauksen velvoite työnä. Vastauksia tulkitsemalla asiantuntija-avustuksella päädyttiin siihen loppupäätelmään, että 75 % vastaajista näkee, että muun tahon kuin perkausyhtiön toteuttama ruoppaus velvoitealueella vaatii hyvin todennäköisesti vesilain mukaisen luvan. Perkausyhtiön tekemien toimenpiteiden luvanvaraisuutta tarkastellaan tarkemmin Etelä-Suomen aluehallintoviraston haastattelun tuloksissa luvussa 7.2.

Loput viisi kysymystä koskivat ns. uinuvia yhtiöitä, joiden toiminta on vuosien saatossa lakannut. Aluksi pohdittiin sitä, että voiko vesistökuunnostushanketta edes ryhtyä valmistelemaan ennen kuin järjestäytymättömänä olevan yhtiön toiminta on saatu uudelleen aktivoitua. Hieman yli puolessa vastauksista ilmoitettiin, että yhtiön aktivointi ei ole aina välttämätöntä, kunhan keskeisten asianosaisten hyväksyntä saadaan hankkeelle ja heidän kanssaan laaditaan kirjalliset sopimukset. Vastauksen mukaan myös, jos kyseessä on merkittävä hanke, esimerkiksi vesilupaa vaativa, sitä tärkeämpää on, että yhtiö on aktiivisesti mukana hankkeen toteutuksessa tai vähintään antamassa suostumuksen toimia alueellaan. Vastanneista ELY-keskuksista 30 % piti kuitenkin huomattavan tärkeänä, että yhtiö järjestäytyisi uudelleen, koska toimet vaikuttavat todennäköisesti joko välillisesti tai suoraan yhtiön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kunnostushankkeen onnistuminen ja ennen kaikkea turvatus jatkosta huolehtiminen perustuvat juuri siihen, että kaikki hankkeen sidosryhmät ovat alusta alkaen mukana.

Mikäli yhtiön katsotaan hankaloittavan merkittävästi kunnostushankkeen eteenpäinviemistä ja/tai sen alkuperäinen toiminta-ajatus on menettänyt merkityksensä, voi yhtiön lakkauttaminen tulla kyseeseen. Yhtiön lakkauttaminen voi kuitenkin tapahtua ainoastaan yhtiön omasta päätöksestä. Vastanneista ELY-keskuksista 85 % ilmoitti, että kenelläkään viranomaisella ei ole oikeutta lakkauttaa yhtiötä. Lupavelvoitteisen perkausyhtiön lakkauttamisesta säädetään muiden nykyisin vesioikeudellisten yhteisöjen tapaan vesilain 587/2011 12. luvun 19 §:ssä (yhteisön purkautuminen). Yhtiön perkauslupa on kuitenkin rautettava erikseen hakemuksesta aluehallintovirastossa (vesilaki 587/2011 3. luku 24 §). Perkausyhtiön ja sen luvan lakkauttamista käsitellään tämän raportin luvussa 7.2.

Kysymykset 8, 9. ja 10. käsitelivät ELY-keskuksen roolia järjestäytymättömänä olleen yhtiön aktivoinnissa sekä sitä, voidaanko yhtiön oma-aloitteista järjestäytymistä avustaa valtion tukivaroin. Muutama ELY-keskus ilmoitti, että ovat eräissä tapauksissa osallistuneet osaamisensa ja avustusresurssiansa puitteissa yhtiön aktivointiin. Vesilain 12. luvun 11 §:n 4. momentin mukaan myös yhtiön mahdollinen jäsen voi kutsua yhtiön koolle päättämään hallituksen tai toimitsijan asettamisesta huolehtimaan yhtiölle kuuluvista velvoitteista. Vastanneista ELY-keskuksista hieman alle 70 % ilmoitti, että perkausyhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämistä on

mahdollista tukea valtion tukivaroin. Avustusta voidaan myöntää oikeustoimikelpoiselle yhteisölle esimerkiksi osana vesienhoidollista kunnostushanketta. ELY-keskusten vastauksista oli tulkittavissa, että paras lopputulos saavutetaan, kun oma-aloitteisuus lähtee yhtiöstä ja sen osakkaista itsestään, ei viranomaisen sanelemana. Viranomaisen roolista kysyttiin myös maa- ja metsätalousministeriölle tehdyssä jatkokyselyssä (luku 7.1.2).

ELY-keskuksista saatujen vastausten perusteella keskeisimpänä lopputulemana voidaan pitää sitä, että tapaukset ovat usein hyvin erilaisia, eikä varmastikaan yhtä ja oikeaa ohjenuoraa ja toteutustapaa pystytä antamaan. Kunnostuskohteet ovat erilaisia, tilanteet ovat erilaisia, toimijat ovat hieman erilaisia, lainsäädännön tulkinnat saattavat olla hieman erilaisia, joten monessa yhteydessä parasta ratkaisua on haettava tapauskohtaisesti.

7.1.2 Ministeriöiden vastaukset

Valitettavasti kävi niin, että ministeriöillä ei ollut mahdollisuutta vastata kaikkiin esitettyihin kysymyksiin. Syinä ilmoitettiin resurssivähyys ja ajanpuute perehtyä riittävästi Hausjärven Punkanjoen esimerkkitapauksen herättämiin kysymyksiin. Ympäristöministeriö (Saijonmaa 2017) antoi kuitenkin rohkaisevan kommentin siitä, että ulkopuolisen toimijan toteuttama vesistö-kunnostushanke velvoitteellisen yhtiön alueella on mahdollinen, kunhan varmistutaan siitä, että vesistön tilaa parantavat toimenpiteet eivät ole ristiriidassa perkausyhtiön velvoitteiden kanssa.

Kuten tämän raportin luvussa 6.1.2 todetaan, maa- ja metsätalousministeriölle lähetettiin jatkokysymyksiä koskien järjestäytymättömän perkausyhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämistä sekä vesienhoidollisten tavoitteiden edistämistä perkausyhtiöiden toiminnassa. Maa- ja metsätalousministeriön (Hanski 2017) mukaan valtioneuvoston asetuksen 714/2015 vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta yhtenä tavoitteena on ollut kannustaa paikallisia tahoja ottamaan nykyistä enemmän vastuuta toteutettavista toimista ja niiden rahoituksesta. Ministeriö viittaa vastauksessaan asetuksen perustelumuistioon (11.6.2015) sekä asetuksen 5. pykälään, jonka mukaan avustusta voidaan myöntää kustannuksiin, joita muodostuu, kun hankkeeseen osallistuvat tahot järjestäytyvät oikeustoimikelpoiseksi tai muuksi yhteisöksi, ja jolle tarvittavat luvat ja avustus voi viranomaisen myöntää. Avustuksen saajan tulee lisäksi täyttää tietyt vaatimukset, jotka on kirjattu edellä mainitun asetuksen pykälään 3.

Lisäksi maa- ja metsätalousministeriöltä kysyttiin, miten perkausyhtiöön on tarkoituksenmukaista vaikuttaa, jotta se huomioisi kunnossapitotoimenpiteissään myös vesienhoidon edistämiseen liittyvät asiat. Ministeriö (Hanski 2017) näki, että perusteet sille tulevat vesienhoitosuunnitelmista. Jos esimerkiksi kyseessä olevan vesimuodostuman tila on suunnitelmassa

todettu hyvää huonommaksi ja alueella on esimerkiksi merkittävää virkistyskäyttöarvoa tai tila on jonkin elinkeinon kannalta tärkeä, voisi ELY-keskus, kunta tai paikallinen vesiensuojeluyhdistys olla aktiivinen yhtiön suuntaan. Nykylainsäädäntöön perustuen perkausyhtiölle ei voi kuitenkaan asettaa sellaisia velvoitteita, joille ei löydy perusteita sille aikanaan myönnetystä luvasta.

7.2 Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden haastattelun tulokset

Kuten edellä on mainittu, haastattelututkimuksen rooli tässä opinnäyte-työssä oli tukea ennen kaikkea luotavan toimintamallin tekoa, mutta myös ELY-keskuksille suunnatun kyselytutkimuksen tulosten analysointia. Haastattelun teemat ja niitä tarkentavat kysymykset liittyivät vesioikeudellisten velvoitteiden historiaan, yhtiöiden nimityksiin, niiden toiminnan ja tekemien toimenpiteiden luvanvaraisuuteen, yhtiöiden lakkauttamiseen sekä niiden hallussa olevien lupien rauettamiseen. Velvoitteiden ja yhtiöiden historiaa käsitellään tämän raportin luvussa 3.2.

Lähtökohtaisesti perkausyhtiö ei tarvitse perkauslupansa mukaiselle uoman (oja tai joki) kunnostusperkaukselle aluehallintoviraston myöntämää lupaa, paitsi että ELY-keskus arvioi luvantarpeen seuraavissa tilanteissa:

- a) jos kunnostettava uoma on palautunut luonnontilaiseksi tai sen kaltaiseksi (vesilaki 587/2011, VL 2. luku 11 § ja 3. luku 2 § muun muassa kohta 8),
- b) kunnostustoimenpiteistä ennakoidaan aiheutuvan ympäristönsuojelulain 527/2014, YSL:n mukaista ympäristön (vesistön) pilaantumista (YSL 4. luku 27 § 2. momentti) tai vesilain 3. luvun 2 §:ssä tarkoitettuja seurauksia,
- c) tai perattava uoma kuuluu luonnonsuojelualueeseen (luonnonsuojelulaki 1096/1996, LSL 3. luku), siellä on arvokkaita ja/tai suojeltuja luontotyypppejä (LSL 4. luku), eliölajeja (LSL 6. luku, 49 §) tai se kuuluu Natura-alueeseen (LSL 10. luku, 64 a §) tai on sen välittömässä läheisyydessä, ja johon toimenpide voi vaikuttaa suoraan tai välillisesti
- d) tai kun suunniteltu joen perkaus poikkeaa voimassa olevasta perkausluvasta. Tällöin arvioidaan, aiheuttaako muuttunut hanke VL:n 3. luvun 2 §:n seurauksia ja täyttyykö muutoin ehto aina luvanvaraisesta hankkeesta (VL 3. luku 3 §).

Jos perkausyhtiö haluttaisiin syystä tai toisesta lakkauttaa esimerkiksi sen toimimattomuuden takia, sen tulisi itse olla aloitteellinen ja vasta sen oman lailliseksi katsotun päätöksen jälkeen se voi hakea lakkautustaan aluehallintovirastolta. Samalla kertaa sen on mahdollista hakea myös perkauslupansa rauettamista. Vesilain 587/2011 vesioikeudellisia yhteisöjä koskevia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa perustettuihin vesioikeudellisiin yhteisöihin, joihin myös perkausyhtiöt luetaan (19. luku 13 §). Nämä säädökset koskevat sekä aktiivisesti toimivia, järjestäyty-

neitä yhtiöitä että järjestäytymättömiä, uinuvia perkausyhtiötä. Perkausyhtiön lakkauttamisessa käytetään vesilain säännöksiä vesioikeudellisen yhteisön purkautumisesta (12. luku 19 §).

Yhtiösopimuksen mukaisesti yhtiö pitää kutsua koolle päätösvaltaisena ja kokouksessa päättää sen lakkauttamisesta. Perkausyhtiö tai sen nimeämä/t selvitysmies/-miehet tekevät loppuselvityksen, jossa todetaan yhtiön hallussa olevat lainat ym. kuitatuiksi ja velvoitteet hoidetuksi jne. Tämän jälkeen yhtiö tekee vapaamuotoisen hakemuksen aluehallintovirastolle yhtiön purkautumisesta. Samalla se voi hakea perkauslupansa rauettamista (vesilaki 587/2011 3. luku 24 §). Lisäksi on mahdollista, että yhtiö on päätösvaltaisena antanut suostumuksen jollekin muulle taholle, esimerkiksi kunnalle, joka voi yhtiön puolesta hoitaa lakkauttamiseen liittyvän paperityön. Suostumus tulee osoittaa jäljennöksenä yhtiön kokouksen virallisesta pöytäkirjasta.

Luvan rauettamista koskevan hakemuksen hyväksyminen on todennäköisempää siinä tapauksessa, jos yhtiöllä ei ole hallussaan kunnossapitoa vaatia rakenteita. Aluehallintovirasto saattaa antaa päätöksessään määräyksiä mahdollisten rakenteiden poistamisesta siten, ettei se merkittävästi loukkaa yleistä tai yksityistä etua, esimerkkinä vedenpinnan lasku. Edunmenetyks voidaan joutua korvaamaan. Usein kunnossapidettävien rakenteiden purkaminen on sen vaikutusten takia mahdotonta, joten rakenteiden muuttaminen vähemmän kunnossapitoa vaativiksi voi olla mahdollinen ja järkevä ratkaisu.

Lisäksi Etelä-Suomen aluehallintoviraston asiantuntijoiden kanssa käytiin tapaamisen jälkeen vielä sähköpostikeskusteluja, joista yksi tarkentava kysymys koski sitä, millaisen suostumuksen perkausyhtiön tulisi antaa kunnostushankkeen toteuttajalle, jotta aluehallintoviraston viranomaiset katsovat sen riittäväksi. Kirjallisen suostumuksen, jonka perkausyhtiö on antanut toiselle osapuolelle, tulee täyttää seuraavat kriteerit:

- Yhtiön antaman suostumuksen voi osoittaa jäljennöksenä perkausyhtiön kokouksen pöytäkirjasta täydellisine liitteineen, josta tulee selkeästi ilmi se mihin suostumus on tarkalleen annettu.
- Pöytäkirjassa tulisi olla selitys siitä, miten ja millä perusteilla kokous katsotaan laillisesti koollekutsutuksi ja päätösvaltaiseksi.
- Vesilain, VL 587/2011 12. luvussa 17 §:ssä säädös päätöksen moitteenvapaisuudesta antaa yhtiön jäsenelle mahdollisuuden moittia yhteisön tekemään päätöstä hakemuksella aluehallintovirastoon.
- Suostumuksen voi antaa myös yhtiön hallitus tai toimitsija(t). Tällöin tulisi antaa selvitys, miksi kyseinen henkilö on valtuutettu allekirjoittamaan suostumuksen yhtiön nimissä. Nämä pitäisi olla kirjattuna yhtiön sääntöihin, jossa kuvataan edellä mainittujen henkilöiden tehtävät sekä se, milloin hallitus on päätösvaltainen (VL 12. luku 14 §).
- Suostumus olisi hyvä olla kunnostussuunnitelman liitteenä myös vesilain mukaista lupaa haettaessa aluehallintovirastolta.

8 TOIMINTAMALLI

Kyselytutkimuksesta ja asiantuntijahaastattelusta edellä saatujen tietojen pohjalta laadittiin pohja toimintamallille monitavoitteisten vesienhoitotoimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittamiseksi. Sen tarkoitus on selkeyttää vesistö-kunnostushankkeita, joissa yhtenä osapuolena on vesioikeudellinen yhtiö. Toimintamalli sai nimekseen ”Velvoitealueelle sijoittuvan vesistö-kunnostushankkeen valmistelu”. Seuraavassa on esitetty perusteita hyvälle toimintamallille sekä siihen, miten kyseinen toimintamalli laadittiin. Toimintamalli on esitetty kokonaisuudessaan tämän luvun lopussa sivuilla 32–33.

Toimintamalli on yksinkertaistettu mukaelma, mallinnus jostakin käytännön toiminnasta tai prosessista. Se pyrkii esittämään toiminnan osatekijät ja niiden suhteen toisiinsa selkeästi ja helposti omaksuttavassa muodossa. (Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen kuntaliitto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2017.) Toimintamallien tarkoitus on usein tukea ja jäsentää käytännön toimintaa. Se on erittäin käyttökelpoinen etenkin monimutkaisiksi koetuissa tilanteissa.

Hyvä toimintamalli täyttää seuraavat kriteerit:

- sillä on osuva, käyttötarkoitustaan kuvaava nimi,
- sen käyttötarkoitus ja keskeinen idea selviävät mallista helposti,
- se esittää keskeiset toimijat, niiden tehtävät sekä resurssit,
- siitä tulevat ilmi toimintaa ohjaavat keskeiset periaatteet, lait ja asetukset,
- se on kieleltään selkeä ja yleiskielinen ja tekstiosuudet ovat riittävän lyhyitä.

(Suomen sosiaali ja terveys ry ym. 2017.)

Tämän opinnäytetyön pohjalta tehty toimintamalli on laadittu tilanteeseen, jossa ulkopuolinen toimija, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys tai muu järjestäytynyt yhteisö lähtee kartoittamaan mahdollisuuksia vesistö-kunnostukselle perkausyhtiön tai -yhtiöiden velvoitealueella. Toimintamalli on siis käyttökelpoinen siinä kohtaa, kun toimija on itse jo organisoitunut yhteisöksi. Kuten toimintamallin pääsivulla 1 (s. 32) on esitetty, ratkaiseva edellytys hankkeen käytännön toteutumiselle, on se, että keskeisten maa- ja vesialueiden omistajat ja vesioikeudellinen yhtiö saadaan myöntämielisiksi hankkeelle ja sitoutettua siihen. Se on onnistuneen hankkeen lähtökohta. Vesioikeudellisen yhtiön kohdalla on myös varmistuttava etenkin siitä, että suunniteltavat toimenpiteet eivät ole yhtiön velvoitteiden vastaisia ja siitä on sovittava kirjallisesti.

Toimijalta edellytetään lisäksi monia muitakin selvityksiä, esimerkiksi hankkeen rahoitusmahdollisuuksista ennen kuin tällä on riittävät lähtötiedot vesistö-kunnostushankkeen joustavaan etenemiseen. Toimijan on varattava riittävästi aikaa selvitysten tekoon. Osapuolten väliset sopimukset

ja tehdyt selvitykset ovat myös edellytys avustushakemuksen jättämiseen alueelliselle ELY-keskukselle. Se voi myöntää tukea vesistökuunnostustoimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Toimintamallin sivu 2 (s. 33) esittelee toimijalle pääpiirteissään sen, mitkä tekijät vaikuttavat vesistökuunnostuksessa tehtävien toimenpiteiden luvanvaraisuuteen. Lähtökohta on aina keskeisten asianosaisten suostumus ja yhteistyö heidän kanssaan, kuten edellä on mainittu. Tämän lisäksi esimerkiksi vesilaki 587/2011 tai luonnonsuojelulaki 1096/1996 voivat edellyttää viranomaislupaa. Luvantarve selviää ELY-keskuksen viranomaisilta. Hankkeen yleisistä toteutusedellytyksistä kohdat a ja b ovat ensisijaisia. Kohdan c mukainen tilanne, jossa asianosaisten suostumusta ei ole saatu, mutta hanke olisi toteutettavissa viranomaisluvalla, on huomioitava. Se ei kuitenkaan ole paras lähtökohta kunnostushankkeelle.

Toimintamalli etenee siltä pohjalta, että vesioikeudellinen yhtiö on aktiivinen ja järjestäytynyt. Punkanjoen perkausyhtiö toimii tässä työssä ja toimintamallissa esimerkkinä ideaalitalanteesta. Kyselytutkimuksen ja asiantuntijahaastattelun perusteella selvisi, että vesilain 587/2011 12. luku 11 §:n 4. momentti antaa suoran vastauksen siihen, miten uinuvan yhtiön kanssa menetellään. Jos yhtiön toiminta on lakannut, voi yhteisön jäsen tai viranomainen olla aktiivisessa roolissa toiminnan uudelleenkäynnistämisessä. Uinuvat yhtiöt huomioidaan tässä työssä, mutta koska vesilain 587/2011 säädös on yksiselitteinen, ei niitä tarkastella tässä työssä enempää.

Toimintamalli ilmentää sitä, miten monivaiheinen prosessi vesistökuunnostuksen valmistelu on. Kuitenkin kaikkien osa-alueiden läpikäyminen on välttämätöntä, jotta hankkeen on mahdollista toteutua. Toimintamalli antaa tukea hankkeen joustavaan etenemiseen.

Hyvän toimintamallin laatiminen on jatkuva prosessi. Toimivan mallin aikaansaaminen vaatii sen, että sitä aktiivisesti testataan erilaisissa ympäristöissä ja muokataan käytännön kokemusten mukaan. (Suomen sosiaali ja terveys ry ym. 2017.) Tämän opinnäytetyön puitteissa rakennettua toimintamalli-pohjaa tullaan viemään käytäntöön Hämeen ELY-keskuksen toimesta. Mallia tullaan työstämään eteenpäin siten, että se toimisi käytännönläheisenä työkaluna kunnostushankkeen aloitteentekijälle. Tavoitteena on, että toimintamalli jalostuu käyttökelpoiseksi myös muille kunnostushankkeen osapuolille.

VELVOITEALUEELLE SIIJOITTUVAN VESISTÖKUNNOSTUSHANKKEEN VALMISTELU -TOIMINTAMALLI

Järjestäytyneen ja oikeustoimikelpoisen toimijan tavoitteena on toteuttaa vesienhoitollisia toimenpiteitä vesistössä, jotka kohdistuvat joko kokonaisuudessaan tai osin yhden tai useamman perkausyhtiön velvoitealueeseen. Suunnitellut toimenpiteet eivät sisälly alueella toimivan perkausyhtiön/-iden velvoitteisiin.

Kunnostushankkeen valmistelu edellyttää toimijalta useita erilaisia selvityksiä.

Hanketta valmisteltaessa toimijan on:

- selvitettävä perkausyhtiön lisäksi hankkeen muut keskeiset intressi- ja sidosryhmät, kuten maa- ja vesialueen omistajat ja muut hyödynsaajat (alueen muut asukkaat, kalastajat, koulut, yrittäjät, kunta/kaupunki)
- informoitava ja kutsuttava koolle intressi- ja sidosryhmät sekä sitoutettava mukaan hankkeeseen
- yhdessä keskeisten intressi- ja sidosryhmien kanssa neuvoteltava ja päättää, miten hankkeessa on tarkoituksenmukaisinta edetä
- sovittava kunnostustoimenpiteiden toteuttamisesta perkausyhtiön velvoitealueella
- laadittava eri sidosryhmien välinen sopimus, jossa sovitaan hankkeen toteutuksen vastuunjaosta eri osapuolten kesken, suoritettavien toimenpiteiden toteutustavasta ja aikataulusta, mahdollisten työnaikaisten haittojen korjaamisesta ja korvaamisesta sekä myöhemmistä kunnossapitovastuista

Ennen hankkeen toteuttamista toimijan tulee lisäksi selvittää:

- kunnostettavan kohteen maa- ja vesialueiden käytön historia: onko alueella voimassa olevia esim. vesilain mukaisia lupia tai muita velvoitteita
- onko alueella erityisiä luonnonsuojeluin (1096/1996) tai muinaismuistolain (295/2013) perusteella suojeltuja luontoarvoja tai muita suojelukohteita
- sijaitseeko kohde pohjavesialueella
- kohteen maankäytön suunnittelun/kaavoituksen tilanne
- onko vesistössä tai sen valuma-alueella tehty aikaisemmin tutkimuksia vedenlaadun kehityksestä, vesistökuormituksesta, ekologiasta jne.
- asettavatko vesienhoitoalueen hoitosuunnitelma tai alueellinen vesienhoidon toimenpideohjelma perusteet kunnostustarpeelle ja soveltuville kunnostustoimenpiteille
- hankkeen toteutuksen omarahoitusmahdollisuudet: omarahoituksen ja talokotoimenpiteiden osuudet, mahdollinen lainan tarve, muu rahoitusmahdollisuus (sponsorirahoitus)
- ulkopuoliset tukirahoituslähteet: harkinnanvaraiset vesienhoitoavustukset (ELY-keskus), MAKERA (ELY-keskus), KEMERA (Suomen Metsäkeskus), Leader-rahoitus yms.

Vasta kun edellä esitetyt toimenpiteet on suoritettu/selvitetty, on toimijalla riittävät lähtötiedot hankkeen joustavaan etenemiseen.

Keskeiset vesienhoidollisten toimenpiteiden luvanvaraisuuteen vaikuttavat tekijät

Tärkeä osa kunnostushankkeen valmistelua on myös selvittää mahdollinen luvantarve. ELY-keskuksen viranomaisilta toimija saa lausunnon luvantarpeesta.

Hankkeen yleiset toteutusedellytykset:

A) Hanke voidaan toteuttaa ilman viranomaislupaa, jos asianosaiset (perkausyhtiö, maanomistajat, vesialueen omistajat jne.) suostuvat hankkeeseen ja toimenpiteet eivät edellytä vesilain 587/2011 tai ympäristönsuojelulain 527/2014 mukaisia viranomaislupia.

- **SUOSTUMUKSET** tehdä toimenpiteitä perkausyhtiön velvoitealueella
Esim. kopio perkausyhtiön päätösvaltaisen kokouksen pöytäkirjasta: tultava selkeästi ilmi, mihin suostumus on annettu ja millä perusteella kokous on päätöksen tehnyt. Myös yhtiön hallitus tai toimitsija(t) voivat antaa suostumuksen yhtiön nimissä (huom! em. perusteet).
- **SOPIMUKSET**
Sis. sopimuksen tarkoitus, voimassaolo, vastuut (kunnossapito ym.), irtisanominen ja varautuminen riitatilanteisiin ja omistajavaihdoksiin.

B) Hankkeen toteuttaminen voi vaatia myös viranomaisluvan, vaikka asianosaisilta saataisiin suostumukset

- Vesilaki 587/2011 3. luvun pykälät 2 ja 3 määrittelevät yleisen luvanvaraisuuden sekä aina luvanvaraiset vesitaloushankkeet.
 - o Esim. 3 § 7. momentti koskee ruoppauksen luvanvaraisuutta
- Luonnonsuojelulaki 1096/1996
 - o 49 § luontodirektiivin liitteen IV lajit (vesiympäristöissä)
 - o Luku 10. Natura 2000-verkosta koskevat säädökset

C) Hanke voidaan toteuttaa viranomaisluvalla, vaikka kaikkien asianosaisten suostumusta ei olisi saatu. Aiheutuvista vahingoista määrätään korvaus lupamenettelyssä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyöraportin luvussa 5 esitettiin tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta erityiset kysymykset:

- miten velvoitealueelle sijoittuvan vesistökuunnostushankkeen valmistelussa tulee edetä,
- mitkä ovat keskeiset vesienhoidollisten toimenpiteiden luvanvaraisuuteen vaikuttavat tekijät ja
- onko valtion harkinnanvaraista vesienhoitoavustusta mahdollista myöntää ulkopuolisen toimijan toteuttamaan hankkeeseen velvoitealueella.

ELY-keskuksilta ja ministeriöiltä saadut vastaukset antoivat rohkaisevan viestin siitä, että ulkopuolisen toimijan valmistelema vesistökuunnostushanke on mahdollista toteuttaa vesioikeudellisen yhtiön velvoitealueella. Tämän kaltaisia hankkeita on toteutettu ja ELY-keskukset ovat myöntäneet niihin vesienhoidollisia avustuksia. Vesienhoidon edistäminen on katsottu yhteiseksi tavoitteeksi, jota tulee viedä eteenpäin kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Toisaalta se, että kaikilla ELY-keskuksilla ei kyselytutkimuksen perusteella ollut kokemusta tämän kaltaisesta vesistökuunnostuksesta, kertoo siitä, että tiedonvaihtoa tulee lisätä ja toimintatapoja yhtenäistää. Aihepiiri tarvitsee lisäselvityksiä. Laaditun toimintamalli-pohjan ja sen jatkokehittämisen avulla voidaan osaltaan tukea tätä tavoitetta.

Edellä mainitun kaltaisten monitavoitteisten vesistökuunnostusten toteuttaminen vaatii entistä huolellisempaa suunnittelua, jota tehdään yhteistyössä hankkeen osapuolten kesken. Osapuolten vastuut ja velvoitteet huomioidaan työnjaossa ja tarpeellisista kunnostustoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sovitaan. Sopimus- ja lakiperusteiset vastuunjaot ja velvoitteet vaikuttavat osaltaan myös kunnostustoimenpiteiden luvanvaraisuuteen sekä niiden rahoitus- ja tukimahdollisuuksiin. Luvanvaraisuus voi tulla kyseeseen vesilain 587/2011 tai esimerkiksi luonnonsuojelulain 1096/1996 perusteella.

Kyselytutkimuksen vastauksista korostui se, että vesioikeudellisen yhtiön ja sen osakkaiden oma aktiivisuus on suuressa roolissa. Erityisesti siinä tapauksessa, jos yhtiön toiminta on lakannut. Yhtiön osakkaiden tulisi tarkastella, mikä on yhtiön nykyinen toiminta-ajatus ja mikä paras tapa olla osana vesistökuunnostushanketta. Viranomaisten ja muiden hankeosapuolten tulisi lisäksi kannustaa yhtiötä pohtimaan, miten uoman kunnossapitotoimenpiteissä huomioitaisiin paremmin vesienhoidon tavoitteet.

Luontoarvot nousivat mielenkiintoiseksi kysymykseksi kyselytutkimuksen aikana. Luontoarvojen huomioiminen on lakiperusteista. Kyselytutkimuk-

sen perusteella käytännössä niiden huomioimisessa on vielä paljon kehitettävää jo vesioikeudellisten yhtiöiden tehdessä omia kunnossapitotoimenpiteitä. Yhtiöiden tekemät tavanomaiset kunnossapitotoimenpiteet uomassa eivät edellytä nykyisin ilmoitusvelvollisuutta viranomaiselle. Tähän moni ELY-keskuksen asiantuntija kaipasi muutosta, jotta voitaisiin varmistua siitä, etteivät toimenpiteet heikennä luontoarvoja. Aineistosta oli myös havaittavissa se, että vesioikeudellisista velvoitealueista ei ole saatavilla riittävän helposti tietoa esimerkiksi luontokartoituksia varten. Vuosien 2012–2015 aikana toteutetun ”Ojitusten luonnonmukainen peruskunnostus Hämeessä” (OPET) -hankkeen loppuraportissa (Korkiakoski 2015, 22) todetaan, että vanhojen ojitusyhtiöiden aktivointi ja kannustaminen edistäisi luonnonmukaisten menetelmien käytön yleistymistä ja näin ollen myös luontoarvojen huomioimista. Nykylainsäädäntöä voi olla aiheellista kritisoida, mutta työn pohjalta laaditulla toimintamallilla pyritään kuitenkin kehittämään toimintatapoja nykytilanteessa.

On olemassa hyviä esimerkkejä siitä, miten tietoa kokoamalla ja tekemällä siitä kansantajuisempaa on saatu lisättyä vesienkäyttäjien aktiivisuutta. Maa- ja kotitalousnaisten ”Rannat kuntoon” -hankkeessa vuosina 2015–2016 laadittiin toimintamalli rantojen asukkaiden yhdessä suunnittelemiin ja toteuttamiin lähirantojensa kunnostuksiin (Maa- ja kotitalousnaiset 2017 n.d.). Tarve toimintamalleille ja helppolukuisille ohjeistuksille, jotka aktivoivat vesien käyttäjiä toimimaan lähivesiensä puolesta, on siis kasvava.

10 POHDINTA

ELY-keskusten avustuskäytäntöjen muutos viime vuosina sekä Hausjärven Punkanjoen vireille tullut kunnostustapaus loivat tarpeen tämän opinnäytetyön aikana laadituille selvityksille. Kävi ilmi, että tämän kaltaista selvitystä vesioikeudellisten yhtiöiden vaikutuksesta vesistö-kunnostuksiin ei oltu aikaisemmin tehty. Näin ollen käytettävissä ei ollut mallia tai ohjeistusta siitä, miten tulisi edetä.

Tämän opinnäytetyön teon aikana selvisi, että Punkanjokeen kohdistettavat vesienhoidolliset toimenpiteet tulisi suunnitella ja toteuttaa siten, että ne eivät ole ristiriidassa Punkanjoen perkausyhtiön vesioikeudellisten velvoitteiden kanssa. Tämä tieto osaltaan mahdollisti myös vesienhoitoavustuksen myöntämisen Punkanjoen kunnostussuunnitteluun Hämeen ELY-keskuksen toimesta. Punkanjoen kunnostussuunnittelu alkaa kesällä 2017. Opinnäytetyö ja sen pohjalta laadittu toimintamalli olivat tärkeä ensiaskel monitavoitteisten vesistö-kunnostusten sujuvoittamisessa.

Tuleva maakuntauudistus saa aikaan sen, että aluehallintovirastot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset lakkautetaan ja vesienhoidon

toteuttaminen siirtyy maakuntien hallinnon alle. ”Velvoitealueelle sijoittuvan vesistökuunnostushankkeen valmistelu” -toimintamallin jatkokehittäminen tehdään siitä näkökulmasta, että toimintamallia voidaan soveltaa myös maakuntauudistuksen jälkeen, vaikka organisaatio- ja lainsäädännön muutoksia tapahtuu.

Kuten missä tahansa tieteellisessä tutkimuksessa, myös tämän opinnäytetyön aikana toteutetussa kyselytutkimuksessa koettiin haasteita. Kyselypohjat laadittiin ripeällä aikataululla, sillä tiedettiin, että tutkimukseen osallistuvat tarvitsevat reilusti vastausaikaa moniulotteisten kysymysten käsittelyyn. Kyselyn pituus, 10 kysymystä vaikutti varmasti siihen, että jokaiseen kysymykseen vastaamiseen oli vaikea syventyä yhtä paljon. Vastauksia käsiteltäessä kohdattiin tulkintavaikeuksia, sillä kyselyssä esitettyjä käsitteitä ei oltu selitetty vastaajille. Kyselyn laatimiseen olisi pitänyt paneutua enemmän. Vastaajien tausta, eli se oliko hän maatalouden peruskuivatukseen, vesitalouteen tai vesienhoitoon perehtynyt asiantuntija vaikutti vastaukseen. Mutta monet vastaukset oli kuitenkin laadittu yhteistyössä edellä mainittujen asiantuntijoiden kesken. Siitä huolimatta nämä seikat osaltaan vaikuttavat tutkimusmenetelmän ja vastauksista tehtyjen tulkintojen luotettavuuteen. Luotettavuutta pyrittiin kuitenkin lisäämään sillä, että toimeksiantajan asiantuntijuutta käytettiin apuna vastausten tulkinnasta. Sillä vältyttiin ainakin osin virhetulkintoista. Luotettavuutta olisi lisännyt myös se, että vastaajille olisi esitetty tarkentavia jatkokysymyksiä ja mahdollisesti järjestetty haastatteluita, mutta se ei ollut aikataulun puolesta mahdollista. Epävarmuustekijät on huomioitava kyselyn tulosten sovellettavuudessa, mutta sitä vastoin kyselytutkimuksen korkea vastausprosentti antaa kuitenkin tukea esitettyihin näkökohtiin.

Toisaalta mainittujen haasteiden kautta ongelma konkretisoitui. Vesienhoidon tavoitteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen vesistökuunnostuksessa on koettu haastavaksi muuallakin kuin Hämeessä. Kyseessä on moniulotteinen asia, joka kaipaa selkeyttä. ELY-keskuksille tehdyn kyselytutkimuksen perusteella oli myös havaittavissa, että toimintatavat tämän tyyppisissä vesistökuunnostuksissa vaatisivat valtakunnallisesti yhtenäistämistä. Avoin, sähköisessä muodossa oleva tieto ja vesienhoidon sidosryhmien tiedonvaihto niin vesioikeudellisista velvoitealueista kuin siitä, mitä vesistökuunnostus tällaisella alueella merkitsee ovat myös seuraavia kehityskohteita.

Omaa kokemustani tämän opinnäytetyön tekemisestä kuvaa se, miten valtava oppimisprosessi se kaikilta osin oli. Viiden kuukauden aikana omaksumin vain palasen siitä kokonaisuudesta, jota vesienhoito ja vesioikeudelliset velvoitteet pitävät sisällään. Siitä huolimatta tutustuminen vesienhoidon ja vesistökuunnostusten hallinnolliseen puoleen toi minulle huomattavan määrän uutta osaamista. Vesioikeudellisten yhtiöiden ja niiden velvoitteiden taustasta ja historiasta oli vaikea löytää tietoa, joten parempi perehtyminen niihin olisi edellyttänyt erillistä historiaselvitystä.

Työskentely Hämeen ELY-keskuksen asiantuntijoiden kanssa oli ensiarvoisen tärkeää työn tavoitteisiin pääsemisessä. Samalla opin, miten ELY-keskus organisaationa toimii ja mikä on sen rooli vesienhoidossa. Jälkikäteen tarkasteltuna ajankäyttöä olisi pitänyt jakaa tasapuolisemmin. Kyselytutkimusten vastausten käsittely vei suhteettoman kauan aikaa. Toimintamalli olisi ansainnut enemmän huomioita. Minua motivoi opinnäytetyön teon aikana ennen kaikkea se, että tälle työlle oli selvä tarve. Kyselytutkimuksesta saadut vastaukset viittasivat samaan. Työ antoi siis paljon arvokasta ja uutta tietoa myös toimeksiantajalle. Vesienhoidollisten toimenpiteiden yhteensovittaminen vesioikeudellisten velvoitteiden kanssa vaatii vielä jatkossakin töitä, mutta tämä työ antoi hyvän pohjan tulevalle.

LÄHTEET

- Aaltonen, E-K. (2010). Vesienhoito etenee suunnittelusta toteutukseen. *Aquarius: Suomen Vesiensuojeluyhdistysten Liitto ry:n tiedotuslehti* 1/2010, 5. Haettu 1.3.2017 osoitteesta http://vesiensuojelu.fi/wp-content/uploads/2012/10/Aquarius_1_2010.pdf
- Bonde, A., Haldin, L., Koivisto, A-M., Mäensivu, M., Mäkinen, M. & Teppo A. (2015). *Vesien tila hyväksi yhdessä: Kokemäenjoen-Saaristomeren-Selkämeren vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosiksi 2016–2021*. Raportteja 101/2015. Westberg, V. (toim.). Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haettu 20.1.2017 osoitteesta <https://www.doria.fi/handle/10024/123563>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2013). ELY-keskukset. Haettu 3.2.2017 osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/ely-keskukset#.WRg3GcYlGM8>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2016). Harkinnanvaraiset valtionavustukset vesistö- ja kalataloushankkeisiin. Rahoitus ja avustukset. Haettu 3.4.2017 osoitteesta <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/avustukset-vesisto-ja-kalataloushankkeisiin#.WRf-AcYlGM9>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2017). Rahoitus ja avustukset - ympäristövastuualue. Rahoitus ja avustukset. Haettu 3.4.2017 osoitteesta <http://elykeskus.fi/web/ely/rahoitus-ja-avustukset-ymparistovastuualue#1>
- Euroopan unioni. (2015). Access to European Union law. Summary of legislation. Hyvälaatuinen vesi Euroopassa (EU:n vesidirektiivi) [osin suomennettu]. EUR-Lex -tietokanta. Haettu 3.3.2017 osoitteesta <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/LSU/?uri=celex:32000L0060>
- Gray, D. E. (2009). *Doing research in the real world* (2nd ed.). London: Sage.
- Hanski, M. (2017). HÄMELY:n kyselytutkimuksesta. Sähköpostiviesti teki jälle 29.3.2017.
- Harjula, H., Jormola, J., Mcwhirr, T. & Siikamäki, P. (2004). Vesirakentaminen ja säännöstely: Ihminen muuttaa jokiluontoa. Teoksessa M., Rönkä & M., Walls (toim.) *Veden varassa: Suomen vesiluonnon monimuotoisuus*. Helsinki: Edita
- Hiitiö, M., Horppila, P., Hulkko, H-M., Leino, J., Mäkelä, H., Siiro, P. & Tassanku, E. (2015). *Hämeen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2016–2021*. Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haettu 20.1.2017

osoitteesta [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Vesienhoidon suunnittelu ja yhteistyö/Vesienhoito ELYkeskuksissa/Häme/Toimenpideohjelmat ja toimenpiteiden toteutus](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Vesienhoidon_suunnittelu_ ja_yhteistyö/Vesienhoito_ELYkeskuksissa/Häme/Toimenpideohjelmat_ ja_toimenpiteiden_toteutus)

Hollo, E. J. (2014). *Vesioikeus*. Helsinki: Edita, Bookwell.

Hulkko, H-M. (2017a). Lyhyt johdanto vesienhoitoon. Diaesitys 20.1.2017, Hämeen ELY-keskus.

Hulkko, H-M. (2017b). Punkanjoen isosorsimokasvustoa. 10.2.2017.

Hulkko, H-M., Leino, J. & Rannisto K. (2017). Punkanjoen kunnostus - opinnäytetyötä alustava palaveri 5.1.2017. Hämeen ELY-keskus.

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, luonnonvarayksikkö. (2015). Punkanjoen valuma-aluekartta. Punkanjoen kunnostusmahdollisuuksia koskevan lausunnon liite 1. Haettu 30.5.2017 osoitteesta <http://www.ryttyla.net/punkanjoen-kunnostaminen.html>

Järvenpää, L. & Savolainen, M. (toim.) (2015). *Maankuivatuksen ja kastelun suunnittelu*. 2. päivitetty painos. Ympäristöhallinnon ohjeita 4/2015. Helsinki: Suomen ympäristökeskus (SYKE). Haettu 2.1.2017 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/156521>

Kananen, J. (2015). *Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kansallisarkisto. (2014). Tie- ja vesirakennusten ylihallitus. Tie- ja vesihallituksen arkisto. Arkistojen Portti -verkkopalvelu. Haettu 2.4.2017 osoitteesta [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Tie- ja vesirakennusten ylihallitus](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Tie- ja vesirakennusten_ylihallitus)

Kansallisarkisto. (2015). Kuninkaallinen Suomen koskenperkausjohtokunta. Tie- ja vesirakennushallituksen arkisto. Arkistojen Portti -verkkopalvelu. Haettu 2.4.2017 osoitteesta [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Kuninkaallinen Suomen koskenperkausjohtokunta](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Kuninkaallinen_Suomen_koskenperkausjohtokunta)

Korkiakoski, P. (2015). *Ojitusten luonnonmukainen peruskunnostus Hämeessä -hanke: Loppuraportti 1.1.2012–31.12.2014*. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 20.1.2017 osoitteesta [http://www5.hamk.fi/arkisto/portal/page/portal/HAMK/Tutkimus ja kehitys/Hankkeet/opet.1.html](http://www5.hamk.fi/arkisto/portal/page/portal/HAMK/Tutkimus_ ja_ kehitys/Hankkeet/opet.1.html)

Laki aluehallintovirastoista 896/2009. Haettu 8.5.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090896>

Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä 1299/2004. Haettu 25.1.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041299>

Maa- ja kotitalousnaiset. (n.d.) Rannat kuntoon 2015–2016. Hankkeet. Haettu 1.6.2017 osoitteesta <https://www.maajakotitalousnaiset.fi/hankkeet/rannat-kuntoon-2015-2016-5306>

Maa- ja metsätalousministeriö. (n.d. a). Lainsäädäntö ohjaa vesivarojen käyttöä ja hoitoa. Haettu 11.1.2017 osoitteesta <http://mmm.fi/vesi/lainsaadanto>

Maa- ja metsätalousministeriö. (n.d. b). Maa- ja metsätalousministeriö. Haettu 11.1.2017 osoitteesta <http://mmm.fi/ministerio>

Maa- ja metsätalousministeriö. (n.d. c). Vesien hoito. Vastualueet: Vesi. Haettu 12.1.2017 osoitteesta <http://mmm.fi/vesi/vesien-hoito>

Manni, I. (2003). Vesi- ja ympäristöhallinnon kehitys rakennustehtävien suorittajana. Esite teknisten palvelujen päiviltä vuodelta 2003.

Miles, M.B. & Huberman A.M. (1994). *Qualitative data analysis* (2. painos). California: Sage.

Paavolainen, M. (1989). *Maankuivatuksen historiaa*. Helsinki: Maa- ja vesitekniikan tuki.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. (2014). Ympäristöhallinnon vahvistuminen vesipiiristä ympäristökeskukseksi. Pohjois-Pohjanmaan ympäristöhistoria. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Haettu 3.4.2017 osoitteesta [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Ymparistohallinnon_vahvistuminen_vesipii\(15324\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/PohjoisPohjanmaan_ymparistohistoria/Ymparistohallinnon_vahvistuminen_vesipii(15324))

Ryttylän kyläyhdistys ry. (2015.) Muistio keskusteluillasta koskien Punkanjoen kunnostusta. 29.9.2015. Haettu 30.5.2017 osoitteesta http://www.ryttyla.net/uploads/2/4/8/0/2480988/keskusteluilta_punkanjoen_kunnostamisesta_29.9.2015_muistio.pdf

Saijonmaa, L. (2017). Asia: Vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen. Sähköpostiviesti tekijälle 2.2.2017.

Suomen sosiaali ja terveys ry, Suomen kuntaliitto & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2017). Mikä on toimintamalli? Innokylä.fi -verkkopalvelu. Haettu 24.2.2017 osoitteesta <https://www.innokyla.fi/kehittaminen/toimintamalli>

Suomen ympäristökeskus. (2017). Vesienhoitoalueet. Haettu 13.3.2017 osoitteesta [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Vesienhoidon suunnittelu ja yhteistyö/Vesienhoitoalueet](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesiensuojelu/Vesienhoidon_suunnittelu_ ja_yhteistyö/Vesienhoitoalueet)

Toivonen, I. & Korkiakoski, P. (2013) *Ojat kuntoon luonnonmukaisin menetelmin*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 20.1.2017 osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/65156>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (6. uud. laitos.). Helsinki: Tammi.

Vanajavesikeskus. (2016). Hankesuunnitelma: Punkanjoen kunnostussuunnittelu, vesiluvan hakeminen ja vesikasvillisuuden vähentäminen ruoppaamalla/Hausjärvi. 28.11.2016. Vanajavesisäätiö.

Vesienhoidon käsikirja 2014. (n.d.) 7.3. Rahoitus. Kiimingin-Jäälin vesienhoitoyhdistys. Haettu 20.3.2017 osoitteesta <http://vesienhoidonkäsikirja.fi/6-toteutusedellytykset/#rahoitus>

Vesilaki 587/2011. Haettu 1.2.2017 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587>

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. (2016). Ruoppaus. Haettu 26.4.2017 osoitteesta [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesistöjen kunnostus/Jarvien kunnostus/Kunnostusmenetelmät/Ruoppaus/Ruoppaus\(8257\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Vesistöjen_kunnostus/Jarvien_kunnostus/Kunnostusmenetelmät/Ruoppaus/Ruoppaus(8257))

Ympäristöministeriö. (2015). Pinta- ja pohjavedet. Vesiensuojelu. Julkaistu 9.9.2015. Haettu 12.1.2017 osoitteesta [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Pinta ja pohjavedet](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Pinta_ ja_pohjavedet)

Ympäristöministeriö. (2016). Kuulutus ympäristöhallinnon vuoden 2017 valtionavustuksista. Julkaistu Helsingissä 17. päivänä lokakuuta 2016. Haettu 3.4.2017 osoitteesta <http://elykeskus.fi/documents/10191/85875/Kuulutus+YM+avustuksista+syksy+2016/c574ff46-a274-40df-9a9c-65e7a2d9851d>

Ympäristöministeriö. (2017). Ympäristöministeriö - yhdessä kestävään tulevaisuuteen. Haettu 20.2.2017 osoitteesta <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ministerio>

HAASTATTELUT

Itkonen, R. (2017). Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haastattelu 28.3.2017.

Jaara, P. & Tasanko E. (2017). Vesiyksikkö, Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Haastattelu 14.2.2017.

Lautala, M. (2017). Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Haastattelu 7.3.2017.

KYSELYPOHJA YM, MMM, ELY

Asia: Vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen

Arvoisat ympäristöministeriön edustajat,

Vanajavesisäätiö on hakenut Hämeen ELY-keskukselta avustusta Riihimäen-Hausjärven Punkanjoen jokiuomaan kohdistuviin suunnittelu- ja kunnostustoimiin. Säätiön lisäksi myös paikallinen kyläyhdistys ja kunta olisivat mukana kunnostushankkeessa.

Vesistöalue kuitenkin kuuluu perkausyhtiön alueeseen, jossa yhtiöllä on uoman kunnossapitovelvoite. Perkausyhtiö on halukas osallistumaan tai sallimaan alueellaan tehtäviä uoman parannustöitä, mutta ei halua itse ottaa hankkeesta vetovastuuta eikä kykene itse osallistumaan kustannuksiin kuin korkeintaan hyvin vähäisessä määrin. Perkausyhtiö voisi mahdollisesti toimia hankkeessa esimerkiksi luvanhakijan roolissa.

Punkanjoki on vesistöalueena tyydyttävässä ekologisessa tilassa ja avustuksen myöntäminen vesienhoidollisiin toimiin olisi erittäin perusteltua. Suunnittelu- ja kunnostustarvetta olisi vesistöissä muun muassa eroosiosuojaukselle sekä vesikasvillisuuden poistolle.

Hämeen ELY-keskus pyytää ministeriön kantaa perkausyhtiötä ja hankkeen rahoitusmahdollisuutta kolmannelle osapuolelle koskeviin kysymyksiin:

- Onko valtion harkinnanvaraista vesienhoitoavustusta tai EU:n hankerahoitusta mahdollista myöntää perkausyhtiön velvoitealueelle sijoittuvaan kunnostuskohteeseen, jossa hakijana on muu taho kuin perkausyhtiö itse (esimerkiksi vesiensojelu yhdistys tai kunta)?
- Jos jokin ulkopuolinen taho voi hakea ja toteuttaa hankkeen perkausyhtiön suostumuksella, millaisia sopimuksia mm. vastuunjaosta tulisi tehdä eri osapuolten välillä?
- Ovatko erityiset luontoarvot ja niiden säilyttäminen tai niihin kohdistuvat uhkat syytä huomioida erityisesti myös kohteissa, joissa on perkausyhtiöiden perusvelvoitteet uomien ylläpidosta?
- Jos hankealueella esiintyy direktiivilajeja, jotka estävät ruoppaamisen mutta samalla alueella on perkausyhtiön ylläpitovelvoite, niin raukeaako yhtiön ylläpitovelvoite?
- Voiko hankkeelle, joka on toteutettu MAKERA-rahoitettuna, myöntää sen luontovaikutusten seurantaan tai suunnitteluun (esim. viitasammakko- ja korentokartoitukset) YM:n rahoitusta?

Lisäksi ELY-keskus pyytää ministeriön ohjeistusta seuraaviin *inaktiivista perkausyhtiötä* koskeviin kysymyksiin:

- Onko inaktiivi perkausyhtiö aina välttämätöntä ”herättää henkiin” ennen mihinkään toimenpiteeseen ryhtymistä vai voiko jokin muu taho valmistella ja toteuttaa esim. vesistökuunnostushanketta perkausyhtiön alueella?
- Mikäli osakaskiinteistöjen nykyiset omistajat eivät joko halua tai aio aktivoitua perkausyhtiön ”toimintakuntoon” saattamisessa, niin miten ao. tilanteessa olisi perusteltua toimia? Vai onko kyseinen vesistö tällöin ”ikuisesti” inaktiivisen perkausyhtiönsä ”vanki”, jota kukaan muu ulkopuolinen taho ei voi kunnostaa?
- Mikä ulkopuolinen taho ja mahdollisesti millä rahoituksella voisi osaltaan aktivoita perkausyhtiön toimintakuntoon? Voiko esim. kustannuksia tai työpalkkiota kattaa YM:n hankerahoituksella? Jos voi, minkä tyyppisellä hankerahoituksella? Voiko esim. yksityishenkilö hakea tällaista rahoitusta ao. tilanteessa?

Pyydämme vastaustanne 1.2.2017 mennessä.

Saatuja vastauksia hyödynnetään Hämeessä vesienhoitotoimenpiteiden toteuttamistyössä sekä vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten veloitteiden yhteensovittamistyössä. Kysely perustuu tutkimukseen, joka toteutetaan AMK:n opinnäytetyönä.

Hämeen elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskuksen luonnonvarayksikön puolesta,
Elina Laine
suunnittelija (luonnonvarayksikkö)

Asia: Vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen

Arvoisat maa- ja metsätalousministeriön edustajat,

Vanajavesisäätiö on hakenut Hämeen ELY-keskukselta avustusta Riihimäen-Hausjärven Punkanjoen jokiuomaan kohdistuviin suunnittelu- ja kunnostustoimiin. Säätiön lisäksi myös paikallinen kyläyhdistys ja kunta olisivat mukana kunnostushankkeessa.

Vesistöalue kuitenkin kuuluu perkausyhtiön alueeseen, jossa yhtiöllä on uoman kunnossapitovelvoite. Perkausyhtiö on halukas osallistumaan tai sallimaan alueellaan tehtäviä uoman parannustöitä, mutta ei halua itse ottaa hankkeesta vetovastuuta eikä kykene itse osallistumaan kustannuksiin kuin korkeintaan hyvin vähäisessä määrin. Perkausyhtiö voisi mahdollisesti toimia hankkeessa esimerkiksi luvanhakijan roolissa.

Punkanjoen alueella avustuksen myöntäminen vesienhoidollisiin toimiin olisi erittäin perusteltua. Punkanjoessa on tarvetta muun muassa eroosiosuojaukselle, tulvasuojelun kehittämiseksi sekä vesikasvillisuuden poistolle (muun muassa vieraslaji isosorsimo).

Hämeen ELY-keskus pyytää ministeriön kantaa perkausyhtiötä ja hankkeen rahoitusmahdollisuutta kolmannelle osapuolelle koskeviin kysymyksiin:

- Onko valtion harkinnanvaraista vesistö- ja kalataloustoimenpiteisiin tarkoitettua avustusta tai EU:n hankerahoitusta mahdollista myöntää perkausyhtiön velvoitealueelle sijoittuvaan kunnostuskohteeseen, jossa hakijana on muu taho kuin perkausyhtiö itse (esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys tai kunta)?
- Jos jokin ulkopuolinen taho voi hakea ja toteuttaa hankkeen perkausyhtiön suostumuksella, millaisia sopimuksia mm. vastuunjaosta tulisi tehdä eri osapuolten välillä?
- Voiko perkausyhtiön ja mahdollisesti kenen toimesta velvoittaa keräävän osakasmaksuja sellaisiin toimenpiteisiin, jotka eivät kuulu alkuperäisiin velvoitteisiin, mutta ovat nykyisen vesienhoidon tai monimuotoisuuden ylläpidon kannalta välttämättömiä tai tärkeitä?
- Ovatko erityiset luontoarvot ja niiden säilyttäminen tai niihin kohdistuvat uhkat syytä huomioida erityisesti myös kohteissa, joissa on perkausyhtiöiden perusvelvoitteet uomien ylläpidosta?
- Jos hankealueella esiintyy direktiivilajeja, jotka estävät ruoppaamisen mutta samalla alueella on perkausyhtiön ylläpitovelvoite, niin raukeako yhtiön ylläpitovelvoite?

Lisäksi ELY-keskus pyytää ministeriön ohjeistusta seuraaviin *inaktiivista perkausyhtiötä* koskeviin kysymyksiin:

- Onko inaktiivi perkausyhtiö aina välttämätöntä ”herättää henkiin” ennen mihinkään toimenpiteeseen ryhtymistä vai voiko jokin muu taho valmistella ja toteuttaa esim. vesistökuunnostushanketta perkausyhtiön alueella?
- Voiko esim. useita vuosikymmeniä inaktiivina toimineen perkausyhtiön lakkauttaa viranomaispäätöksellä ja mahdollisesti minkä viranomaisen toimesta? Erityisesti kyseeseen tulee tilanne, jossa yhtiöllä ei ole pato-/säätelylupia tai muita aktiivisia toimia edellyttäviä velvoitteita.
- Mikäli osakaskiinteistöjen nykyiset omistajat eivät joko halua tai aio aktivoitua perkausyhtiön ”toimintakuntoon” saattamisessa, niin miten ao. tilanteessa olisi perusteltua toimia? Vai onko kyseinen vesistö tällöin ”ikuisesti” inaktiivisen perkausyhtiönsä vanki, jota kukaan muu ulkopuolinen taho ei voi kunnostaa?
- Mikä ulkopuolinen taho ja mahdollisesti millä rahoituksella voisi aktivoida perkausyhtiön toimintakuntoon? Voiko esim. kustannuksia tai työpalkkiota kattaa MMM:n hankerahoituksella? Jos voi, minkä tyyppisellä hankerahoituksella? Voiko esim. yksityishenkilö hakea tällaista rahoitusta ao. tilanteessa?

Pyydämme vastaustanne 1.2.2017 mennessä.

Saatuja vastauksia hyödynnetään Hämeessä vesienhoitotoimenpiteiden toteuttamistyössä sekä vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittamistyössä. Kysely perustuu tutkimukseen, joka toteutetaan AMK:n opinnäytetyönä.

Hämeen elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskuksen luonnonvarayksikön puolesta,
Elina Laine
suunnittelija (luonnonvarayksikkö)

Asia: Vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten velvoitteiden yhteensovittaminen

Pyydämme välittämään tämän kyselyn ELY-keskuksessanne eteenpäin asiantuntijalle/asiantuntijoille, jos katsotte niin parhaaksi.

Arvoisa vastaanottaja/vesienhoidon asiantuntija

Hämeen ELY-keskukselta on haettu kolmannen osapuolen toimesta avustusta vesistöalueelle kohdistuviin suunnittelu- ja kunnostustoimiin. Vesistöalue kuitenkin kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen. Vesistö on tyydyttävässä ekologisessa tilassa ja avustuksen myöntäminen vesienhoidollisiin toimiin olisi erittäin perusteltua.

Pyydämme näkemyksiänne seuraaviin kysymyksiin eli onko alueellanne törmätty vastaavanlaisiin tapauksiin? Millainen käytäntö teillä on ollut näissä tapauksissa?

- Onko ELY-keskuksessanne myönnetty esim. valtion harkinnanvaraista avustusta kunnostuskohteeseen, joka kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen, mutta jossa avustuksenhakijana on muu taho kuin perkausyhtiö itse? Jos olette, niin millä perusteella? Jos ette, niin millä perusteella?
- Jos jokin ulkopuolinen taho voi hakea ja toteuttaa hankkeen perkausyhtiön suositumuksella, niin millaisia sopimuksia mm. vastuunjaosta olette edellyttäneet eri osapuolten välillä?
- Ovatko mielestänne erityiset luontoarvot ja niiden säilyttäminen tai niihin kohdistuvat uhkat syytä huomioida erityisesti myös kohteissa, joissa on perkausyhtiöiden perusveloitteet uomien ylläpidosta?
- Onko ELY-keskuksessanne myönnetty luontokartoituksiin avustuksia tai hanke- rahoitusta, vaikka kohde kuuluisi perkausyhtiön velvoitealueeseen?
- Jos hankkeessa ruopataan kasvillisuutta koneellisesti > 500 m³, mitä ei ole erikseen mainittu yhtiön perkaussuunnitelmassa, vaatiiko hanke mielestänne AVI:n luvituksen vai voidaanko se tulkita uoman auki pidoksi? Jos hankkeen aikana ruopataan uoman pohjasedimenttiä perkaussuunnitelman mukaisesti, tuleeko mielestänne koko hanke vai vain kasvillisuuden poistotyöt luvittaa?

Lisäksi pyydämme näkemyksiänne seuraaviin *inaktiivista perkausyhtiötä* koskeviin kysymyksiin:

- Onko mielestänne inaktiivi perkausyhtiö aina välttämätöntä ”herättää henkiin” ennen mihinkään toimenpiteeseen ryhtymistä vai voiko jokin muu taho valmistella ja toteuttaa esim. vesistökunnostushanketta perkausyhtiön alueella?
- Voiko mielestänne esim. useita vuosikymmeniä inaktiivina toimineen perkausyhtiön lakkauttaa viranomaispäätöksellä ja mahdollisesti minkä viranomaisen toimesta? Erityisesti kyseeseen tulee tilanne, jossa perkausyhtiöllä ei ole pato-/säätelylupia.

- Miten olette toimineet tilanteessa, jossa osakaskiinteistöjen nykyiset omistajat eivät joko halua tai aio aktivoitua perkausyhtiön ”toimintakuntoon” saattamisessa?
- Miten mielestänne ao. tilanteessa olisi perusteltua toimia? Vai onko kyseinen vesistö tällöin ”ikuisesti” inaktiivisen perkausyhtiönsä ”vanki”, jota kukaan muu ulkopuolinen taho ei voi kunnostaa tai saada siihen valtion tai EU:n rahoitusta?
- Onko tiedossanne mikä ulkopuolinen taho ja mahdollisesti millä rahoituksella voisi aktivoida perkausyhtiön toimintakuntoon? Voiko esim. kustannuksia tai työpalkkiota kattaa hankerahoituksella? Jos voi, minkä tyyppisellä hankerahoituksella? Voiko esim. yksityishenkilö hakea tällaista rahoitusta ao. tilanteessa?

Pyydämme vastaustanne 1.2.2017 mennessä.

Saatuja vastauksia hyödynnetään Hämeessä vesienhoitotoimenpiteiden toteuttamis-työssä sekä vesienhoidollisten toimenpiteiden ja vesioikeudellisten veloitteiden yhteensovittamistyössä. Kysely perustuu tutkimukseen, joka toteutetaan AMK:n opinnäytetyönä.

Hämeen elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskuksen luonnonvarayksikön puolesta,
Elina Laine
suunnittelija (luonnonvarayksikkö)

ELY-KESKUKSILLE SUUNNATUN KYSELYTUTKIMUKSEN YHTEENVETO

Kysymyksiin 1–10 saadut vastaukset numerojärjestyksessä.

****Tärkeimmät huomiot sinisellä**

1. *Onko ELY-keskuksessanne myönnetty esim. valtion harkinnanvaraista avustusta kunnostuskohteeseen, joka kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen, mutta jossa avustuksenhakijana on muu taho kuin perkausyhtiö itse? Jos olette, niin millä perusteella? Jos ette, niin millä perusteella?*

Hieman alle 40 % ELY-keskuksista kertoo vastauksissaan, että on myöntänyt avustusta kunnostuskohteeseen, joka kuuluu perkausyhtiön velvoitealueeseen, mutta jossa avustuksenhakija on muu kuin perkausyhtiö (nimitetään tässä 2. osapuoleksi, joka on järjestäytynyt, oikeustoimikelpoinen yhteisö, esimerkiksi vesiensuojeluyhdistys).

Myöntämisen perusteena on ollut vesienhoidon edistäminen sekä se, että kunnostustoimenpiteet eivät saa olla velvoitteiden vastaisia. Myös valtion aikanaan tekeviä töitä tuettu (esim. jouduttu korjaamaan rikkoutuneita rakenteita vesistöissä).

Hieman yli 50 % ELY-keskuksista ei ole myöntänyt tukea toiselle osapuolelle tällaiselle velvoitealueelle.

Noin 30 %:lta ELY-keskuksista ei ole haettu tämän tyyppistä avustusta.

8 % kertoo, että hakemus ei täyttänyt ehtoja (ks. edellä mainitut perusteet).

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	38 %		5/13
Ei	54 %		
	Ei, koska ei ole haettu	31 %	4/13
	Ei, koska ei täyttänyt ehtoja	8 %	1/13
	Ei, (ei perusteluja)	15 %	2/13
(tyhjä)*	8 %		1/13

*Yhteenvedon luokittelussa tyhjät vastaukset ovat omana ryhmänään.

2. *Jos jokin ulkopuolinen taho voi hakea ja toteuttaa hankkeen perkausyhtiön suostumuksella, niin millaisia sopimuksia mm. vastuunjaosta olette edellyttäneet eri osapuolten välillä?*

Kaikki kysymykseen vastanneet (85 %) pitivät tärkeänä, että perkausyhtiöltä saadaan kirjallinen suostumus ja kunnostuksen toteuttaja tekee sen kanssa (kirjallisen) sopimuksen.

Erityisesti tulee sopia vastuunjaosta, töiden toteutustavasta, mahdollisten haittojen korjaamisesta/ korvaamisesta ja tulevista kunnossapitovastuista.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	85 %	11/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät (miksi asioista on sovittava ja suostumus oltava olemassa?)

Perkausyhtiön osakaskiinteistöjen hallussa oleva perkauslupa antaa yhtiölle oikeuden uoman kunnostusperkaukseen alkuperäisen perkaus suunnitelman mukaisesti. Taustalla vesilain 587/2011 (VL) 19. luku 4 § 2. momentti: "Tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta tässä laissa tarkoitettua hanketta koskevaa lupaa on noudatettava." Eli jos joku ulkopuolinen haluaa toimia tämän lupavelvollisen yhtiön alueella, sen kanssa on neuvoteltava. Näin ennaltaehkäistään ongelmatilanteet, joita luvatta toimimisesta todennäköisesti seuraa.

Avustuksen saamisen näkökulmasta 2. osapuoli, joka hakee avustusta kunnostustoimenpiteiden suunnitteluun/toteutukseen (eli hakija) vastaa aina tarvittavien suostumusten saamisesta ja sopimusten tekemisestä. AVIn vesilupaa vaativissa hankkeissa tämä vaatimus osoitettavissa valtioneuvoston asetuksessa vesitalousasioista 1560/2011 (1. luku 2 § 2. momentti 9. kohta)

3. *Ovatko mielestänne erityiset luontoarvot ja niiden säilyttäminen tai niihin kohdistuvat uhkat syytä huomioida erityisesti myös kohteissa, joissa on perkausyhtiöiden perusvelvoitteet uomien ylläpidosta?*

Luontoarvot, niiden säilyminen ja niihin kohdistuvat uhat, on syytä huomioida erityisesti kohteissa, joissa on perkausyhtiöiden velvoitteet uoman kunnossapidosta. Tätä mieltä olivat kaikki tähän kysymykseen vastanneet (vastaus% 90).

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	92 %	12/13
(tyhjä)	8 %	1/13

Selittävät tekijät (**miksi luontoarvot tulee huomioida vesistö-kunnostuskohteissa?**)

- Yleinen periaate, noudattaa ELY-keskusten arvomaailmaa (Hulkko 2017).

- **Uoma palautunut luonnontilaiseksi tai siihen verrattavaksi (jota toimenpide uhkaa vaarantaa)**
 - o Vesilaki (VL) 587/2011:
 - 2. luku (yleiset oikeudet, velvollisuudet ja rajoitukset), 11 § "eräiden vesiluontotyyppien suojeleminen" = "luonnontilaisuus-pykälä"
 - 3. luku (luvanvaraiset vesitaloushankkeet), 2 § "vesitaloushankkeen yleinen luvanvaraisuus": esimerkkinä kohta 8) "vaarantaa puron uoman luonnontilan säilymistä..."
 - **Jos kyseessä on luonnonsuojelualue,**
 - o Luonnonsuojelulaki (LSL) 1096/1996
 - 3. luku (luonnonsuojelualueet ja luonnonmuistomerkit), 13 § "rauhoidussäännökset"
- alueella sijaitsee arvokas luontotyyppi, suojeltu luontotyyppi, eliö,**
- 4. luku (luontotyyppien suojeleminen), 29 § "suojellut luontotyypit"
- tarkentava luonnonsuojeluasetus 160/1997: 4. luku (luontotyypit ja maisemansuojelualueet) & 5. luku (eliöeläinten suojeleminen)
- direktiivilaji (esim. vesiympäristön laji) tai**
- 6. luku (eliöeläinten suojeleminen), 49 § "Euroopan yhteisön laji-suojelua koskevat erityissäännökset"
- alue on Natura-kohde.**
- 10. luku (Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkostoa koskevat erityissäännökset), erityisesti 64 a § "heikentämiskiellot"

4. Onko ELY-keskuksessanne myönnetty luontokartoituksiin avustuksia tai hankerahoitusta, vaikka kohde kuuluisi perkausyhtiön velvoitealueeseen?

31 % vastaajista on myöntänyt avustusta esim. monimuotoisuuskartoituksiin ja vesienhoidon yleissuunnitteluun (uhanalaiset lajit, kalasto) alueilla, joista ainakin osa on saattanut olla yhtiöiden velvoitealueita, tai luontokartoitus on ollut osa vesienhoitoavustushanketta tai yhteishanketta.

Hieman yli 50 % ELY-keskuksista vastasi, että eivät ole myöntäneet avustusta tällaiselle alueelle (em. osuuteen laskettu myös ne, jotka eivät olleet myöntäneet avustuksia luontokartoituksiin, mutta eivät kertoneet onko heiltä haettu avustusta). Valtaosa heistä kertoi, ettei heiltä ole haettu avustusta tai hankerahoitusta tällaiselle velvoitealueelle tehtävään kartoitukseen.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	31 %	4/13
Ei	54 %	7/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät/huomiot/kehityskohteet:

Todennäköisesti tällaisilla alueilla on tehty paljonkin kartoituksia kiinnittämättä huomiota mahdolliseen kunnossapitovelvoitehistoriaan. Kartoittajat eivät pääsääntöisesti varmaankaan tiedä, että uoma, jonka luontoarvoja kartoitetaan, saattaa kuulua velvoitealueeseen. Tämän esitti myös muutama vastaaja. Tiedot velvoitealueista saadaan tällä hetkellä vain arkistoja ja vanhoja karttoja penkomalla (iso työ). Kunnostajillakaan ei ole välttämättä tietoa, että luontokartoituksen tekemiseen/teettämiseen on mahdollista saada valtion avustusta.

5. Jos hankkeessa ruopataan kasvillisuutta koneellisesti > 500 m³, mitä ei ole erikseen mainittu yhtiön perkaussuunnitelmassa, vaatiiko hanke mielestänne AVI:n luvituksen vai voidaanko se tulkita uoman auki pidoksi? Jos hankkeen aikana ruopataan uoman pohjasedimenttiä perkaussuunnitelman mukaisesti, tuleeko mielestänne koko hanke vai vain kasvillisuuden poistotyöt luvittaa?

75 % vastaajista näki, että jos 2. osapuoli toteuttaisi yli 500 m³ ruoppauksen (tässä joen perkauksen) perkausyhtiön velvoitealueella, se tarvitsisi todennäköisesti AVIn luvan toimenpiteelle.

8 % vastaajista totesi, ettei 2. osapuoli tarvitsisi välttämättä vesilain mukaista lupaa ruoppaustoimenpiteelle. Muutama vastaaja vastasi myös jatkokysymykseen: koko hanke, myös kasvinpoistotöineen luvitettava.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	77 %	10/13
Ei	8 %	1/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät:

Nykylain aikana tehtäviä ruoppauksia koskee VL 3. luvun 3 § kohta 7)

Vastauksista tulee ilmi myös se, että **perkausyhtiö ei tarvitse perkauspansansa mukaiselle uoman (oja tai joki) kunnostusperkaukselle AVI:n lupaa, PAITSI ELY-keskus arvioi luvan tarpeen:**

- a) jos kunnostettava uoma on palautunut luonnontilaiseksi tai sen kaltaiseksi (VL 2. luku 11 § ja 3. luku 2 § muun muassa kohta 8)

- b) kunnostustoimenpiteistä ennakoitua aiheutuvan YSL:n mukaista ympäristön (vesistön) pilaantumista (YSL 4. luku 27 § 2. momentti) tai vesilain 3. luvun 2 §:ssä tarkoitettuja seurauksia,
- c) tai perattava uoma kuuluu luonnonsuojelualueeseen (LSL 3. luku), siellä on arvokkaita/suojeltuja luontotyyppisiä (LSL 4. luku), eliölajeja (LSL 6. luku, 49 §) tai se kuuluu Natura-alueeseen (LSL 10. luku, 64 a §) tai on sen välittömässä läheisyydessä, ja johon toimenpide voi vaikuttaa suoraan tai välillisesti,
- d) tai kun suunniteltu joen perkaus poikkeaa voimassa olevasta perkausluvasta.
→ aiheuttaako muuttunut hanke VL:n 3. luvun 2 §:n seurauksia, entä täyttyykö muutoin ehto aina luvanvaraisesta hankkeesta (VL 3. luku 3 §)?

Muita huomioita:

Uoman luonnontilaisuutta vaikea arvioida.

JÄRJESTÄYTYMÄTTÖMIÄ, "UINUVIA" YHTIÖITÄ KOSKEVAT KYSYMYKSET:

6. *Onko mielestänne inaktiivi perkausyhtiö aina välttämätöntä "herättää henkiin" ennen mihinkään toimenpiteeseen ryhtymistä vai voiko jokin muu taho valmistella ja toteuttaa esim. vesistökuunnostushanketta perkausyhtiön alueella?*

Eli miten tulisi toimia järjestäytymättömän yhtiön kanssa? Tulkitsetteko niin, että yhtiö on aina saatettava toimivaksi ennen kunnostussuunnittelun alkua? Esimerkiksi suostumuksen antoa (kunnostaa sen alueella) varten?

30 % vastanneista piti tärkeänä sitä, että perkausyhtiö järjestäytyisi uudelleen ("heräisi") ennen kunnostushankkeen alkua. Näin siksi, että toimet vaikuttavat todennäköisesti joko välillisesti tai suoraan yhtiön oikeuksiin ja velvollisuuksiin (ennaltaehkäistään ongelmat).

Hieman yli puolet eli 54 % kuitenkin katsoi, että se ei ole AINA välttämätöntä, jos asiasta pystytään sopimaan. Perusteluna oli, se että keskeisten asianosaisten suostumus riittää. Osa näin vastanneista kuitenkin arvioi, että yhtiön toiminta olisi paras käynnistää uudelleen, jos kunnostustoimenpiteet vaativat vesilain mukaista lupaa.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Kyllä	31 %	4/13
Ei	54 %	7/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät (miksi yhtiötä ei voi laillisena toimijana sivuuttaa?):

Viittaus kysymykseen 2. Yhtiöllä oikeus harjoittaa lupansa mukaista kunnostusperkausta, vaikka yhtiöllä ei olisi ollut aktiivista toimintaa vuosikymmeniin.

Käytännössä "henkiin herätys" osoittautunut nähtävästi usein ongelmalliseksi (jos hankealueella paljon/isoja yhtiöitä), joten tapauskohtaisesti on katsottu mikä on paras tapa hoitaa asia laillisesti ja tasapuolisesti.

7. *Voiko mielestänne esim. useita vuosikymmeniä inaktiivina toimineen perkausyhtiön lakkauttaa viranomaispäätöksellä ja mahdollisesti minkä viranomaisen toimesta? Erityisesti kyseeseen tulee tilanne, jossa perkausyhtiöllä ei ole pato-/säännöstelylupia.*

Kaikki tähän kysymykseen vastanneet (vastaus% 85) olivat sitä mieltä, että perkausyhtiö ja sen voimassa oleva lupa voidaan lakkauttaa vain yhtiön oman päätöksen jälkeen ja sen omasta hakemuksesta AVI:ssa.

Tai jos kyseessä ojitusyhtiö sen lakkauttaminen käsitellään ojitustoimituksessa (ELY).

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Ei	85 %	11/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät:

Myös lupavelvoitteisen perkausyhtiön lakkauttamisesta säädetään muiden nykyisin vesioikeudellisten yhteisöjen tapaan VL 12. luvun 19 §:ssä (yhteisön purkautuminen). Perkauslupa on kuitenkin raudettava hakemuksesta erikseen AVI:ssa (VL 3. luku 24 § "luvan määrääminen raukeamaan").

Huomiot kysymyksen asettelusta:

Suurin osa vastaajista puhui ojitusyhtiöstä/-yhteisöstä ja sen lakkauttamista ojitustoimituksessa. Syynä voi olla se, että kysymys oli hieman harhaanjohtava: "Erityisesti kyseeseen tulee tilanne, jossa perkausyhtiöllä ei ole pato-/säännöstelylupia." Käsite-eroista huolimatta vastaajat olivat kuitenkin yksimielisiä menettelystä (vain yhteisön omasta aloitteesta).

8. *Miten olette toimineet tilanteessa, jossa osakaskiinteistöjen nykyiset omistajat eivät joko halua tai aio aktivoitua perkausyhtiön "toimintakuntoon" saattamisessa?*

Noin 45 % ELY-keskuksesta vastasi selvästi, että heillä ei ole kokemusta tällaisesta. Vain 15 % kertoi selvästi vastauksessaan, että on osallistunut yhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämiseen.

23 % ei vastannut kysymykseen (tässä omana ryhmänään). Vastaajat vastasivat osin päällekkäin kysymyksiin 8. ja 9.

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Ei kokemusta	46 %	6/13
Olemme osallist	15 %	2/13
Ei vastaa kys.	23 %	3/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät/pohdintaa:

Vaikuttaisi siltä, että osakaskiinteistöt ovat pääsääntöisesti saaneet oma-aloitteisesti asiat ratkaistua. Sehän on hankkeen toteutumisen lähtökohta.

9. *Miten mielestänne ao. tilanteessa olisi perusteltua toimia? Vai onko kyseinen vesistö tällöin ”ikuisesti” inaktiivisen perkausyhtiönsä ”vanki”, jota kukaan muu ulkopuolinen taho ei voi kunnostaa tai saada siihen valtion tai EU:n rahoitusta?*

Kaikki kysymykseen vastanneet (vastaus% 85) olivat sitä mieltä, että valvontaviranomainen (ELY, myös kunta mainittiin) on se taho, joka voi osallistua yhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämiseen.

18 % vastanneista mainitsi vastauksessaan, että **myös yhtiön mahdollisen jäsenen voivan kutsua yhtiön koolle ja uudelleenjärjestäytymään (ja päättämään hallituksen/toimitsijan huolehtimaan velvoitteista).**

vastausten lukumäärä kaikista vastauksista (x/13 kpl)

Viranomainen	85 %	11/13
(tyhjä)	15 %	2/13

Selittävät tekijät:

VL 12. luku 11. § 4. momentti

10. *Onko tiedossanne mikä ulkopuolinen taho ja mahdollisesti millä rahoituksella voisi aktivoida perkausyhtiön toimintakuntoon? Voiko esim. kustannuksia tai työpalkkiota kattaa hankerahoituksella? Jos voi, minkä tyyppisellä hankerahoituksella? Voiko esim. yksityishenkilö hakea tällaista rahoitusta ao. tilanteessa?*

Hieman alle 70 % vastanneista näki mahdollisen sen, että perkausyhtiön toiminnan uudelleenkäynnistämistä voitaisiin tukea valtion varoin. Avustusta voitaisiin myöntää oikeustoimikelpoiselle yhteisölle.

Jos aktivointi on osa vesienhoidollista kunnostushanketta, voisi siihen hakea valtion harkinnanvaraista vesienhoitoavustusta (ympäristöministeriö). Maa- ja metsätalousministeriön hankkeissa mahdollista myös yhteistyösopimus hankeosapuolten ja ELYn kesken.

8 % vastaajista ei myöntäisi tukea aktivointiin, se voitaisiin tehdä virkatyönä.

vastausten lukumäärä kaikista vastaustuksista (x/13 kpl)

Kyllä	69 %	9/13
Ei	8 %	1/13
(tyhjä)	23 %	3/13

Selittävät tekijät:

Peruste löytyy valtioneuvoston asetuksesta vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta (714/2015).

Lähteet:

Kyselytutkimus ELY-keskuksille 23.1.–1.3.2017 (Laine, E.)

Hulkko, H-M. (HÄMELY 2017)

Itkonen, R. (HÄMELY 2017)

Jaara, P. & Tasanko, E. (ESAVI 2017)